

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №9 (61)
(верасень)

www.lit-bel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё верасня.....	с. 2.
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Сяргея ЗАКОННІКАВА	с. 3.
«ПАДЗЕ»: Беларускія літаратары на кніжным форуме ў Гэтэборгу	с. 4-5.
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Уладзіміра АРЛОВА	с. 6.
«ЮБІЛЕЙ»: Аляксандр ТАМКОВІЧ пра Ніла ПЛЕВІЧА	с. 7.
«ЭСЭ»: занатоўкі роздумаў, згадак, заўваг да прачытанага ад Ніла ПЛЕВІЧА	с. 8-9.
«ПАЗІЯ»: вершы Сержука СЫСА	с. 10.
«ПРОЗА»: аповед «Нясмынае маўленне» Сяргея КАЛЕНДЫ	с. 11.
«ЗАПІСЬ»: з «Начных нататак і фацый» Уладзіміра СІУЧЫКАВА	с. 12.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: Ліна КАСТЭНКА пра юбілей незалежнасці... ..	с. 13.
«КРЫТЫКА»: пра апошнія кнігі Івана ЛАГВІНОВІЧА і Аляксандра СТАНЮТЫ	с. 14.
«ІНТЭР'Ю»: малады прэзіят Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА	с. 15.
«СВЕТ»: агляд літаратурных падзей замежжа	с. 16.

РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

Наш парк

Велешаноўны старшыня Беларускага фонда культуры Уладзімір Аляксандравіч Гілеп выказаў быў ініцыятыву перайменаваць сталічны парк імя Максіма Горкага ў парк Сымона-музыкі. Хацелася б крыху паразважаць з гэтай нагоды.

Некалькі гадоў выхоўваўся я ў дзіцячым садку № 32 Беларускай чыгункі, а цяпер, так ужо надарылася, маё месца працы — у тым самым доме на вуліцы Фрунзе, што пры парку імя Максіма Горкага.

Як і тысячам мінчукоў, стаўся гэты парк адным з улюбёных месцаў адпачынку, а бывала, і натхнення. Але назва ягоная бянтэжыла даўно. Мабыць, ва ўсім былым Саюзе дзіцячыя паркі чамусьці насілі імя «палетарскага», але не сказаць каб дзіцячага пісьменніка. Ён што, больш за іншых літаратараў любіў парк? Або штосьці істотнае зрабіў ён для росквіту нашага парка? Куды больш лагічна было б называць парк у гонар братаў Грым, Ханса Крысціяна Андэрсена, Льюіса Кэрала або Шарля Перо.

А нашаму парку абсалютна правільна было б надаць імя аўтара кнігі «Другое чытанне для дзетка беларусаў», якая ў многім вызначыла змест і накірунак беларускай дзіцячай літаратуры. Гэта дало б мажлівасць яшчэ раз уганараваць сьліннае імя Якуба Коласа, які з 1927 года меў дом на тэрыторыі цяперашняга парка паўтара дзесяцігоддзі, ажно да трагічнага 1941-га. Наш класік, зразумела, не толькі жыў там, але і задумваў, пісаў свае несмяротныя творы. Дзякаваць Богу, у якасці напамінку пра гэта на будынку дырэктарскага парка гадоў пяць вісіць адліты ў метале памятны знак.

Думаецца, што вельмі сімвалічна было б, каб на абодвух берагах Свіслачы, на два бакі ад праспекта Францыска Скарыны мясціліся б сквер і парк з імёнамі нашых класікаў, гэтаксама як у нашае літаратуры стаяць поруч Янка Купала і Якуб Колас. Акрамя таго, і беларускі Дом літаратара стаў бы «прывязань» да парка з айчынным літаратурным імем.

А вось «парк імя Сымона-музыкі» гучыць і ўспрымаецца куды горш.

Па-першае, далёка не кожны з бацькоў здолее расказаць дзіцяці пра героя Коласавай паэмы. Па-другое, непазбежны будучы памылкі, як мінімум, у вымаўленні. Сам быў сведкам таго, як

у самалёце хлапчук-школьнік двойчы схібіў у націсках, калі, трымаючы папяровы пакуначак, спытаўся ў сваёй маці: «А што такое «Цукэр-пясоч?»».

А са скульптурнай выявай Максіма Горкага нічога не трэба рабіць — хай сабе сядзіць Аляксей Максімавіч. Хопіць у парку месца і яму, і Канстанціну Цыялкоўскаму. Хача пры планетарыі больш цешыла б мяне выява нашага выдатнага мастака і мыслара, аўтара трактата «Нябесныя бегі» Язэпа Драздовіча або сусветнавыдомага вучонага ў галіне астранаўтыкі Барыса Кіта.

А з цягам часу скульптары з архітэктарамі знайшлі б месца і на выдатны помнік народнаму паэту Беларусі пад шатамі сосен, якія яшчэ памятаюць песняра.

Свабода і дэмакратыя

Фотавыставу пад такой назвай венгерскай амбасадзе забаранілі правесці ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, бо прысвячалася яна 53-й гадавіне рэвалюцыі 1956 года, а таксама Дню абвяшчэння Венгерскай рэспублікі ў 1989 годзе.

Больш за тое, рабіліся і актыўныя спробы сарваць таксама афіцыйны прыём, на які ўжо былі

разасланьня запрашэнні больш як дзвюстам асобам. За восем дзён да пачатку мерапрыемстваў, нягледзячы на папярэднія дамоўленасці, намесніца дырэктара «Дыяманта» па навуковай рабоце і сувязях з грамадскасцю распавядала Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму паслу Венгерскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Феранцу Контру пра даджы, што нібыта залілі галерэю канферэнц-залы, і што сцены заняты іншай экспазіцыяй. Давялося амбасадару ўлагоджваць сітуацыю з дапамогаю міністраў культуры і замежных справаў!

Насамрэч падлога аказалася сухою, а на сценах віселі здымкі, якія нельга было назваць ані дакументальнымі, ані мастацкімі! Але рэха дыпламатычнага скандалу пралунала і напачатку прыёма — пасля прывітальнага слова спадара амбасадара да мікрафона так і не выйшаў аніводзін прадстаўнік з беларускага Міністэрства замежных спраў!

А фотавыставу, якая, дарэчы, прайшла ў Расіі і ва Украіне і якой забарона зрабіла шыкоўную рэкламу, гасцям у пэўнай ступені кампенсавалі каталог «Свабода і дэмакратыя. Венгрыя ад падзення жалезнай заслоны да далучэння да Шэнгенскай зоны».

Мабыць, не пад густ цяперашнім ідэолагам фотадакументы з калонамі савецкіх танкаў у цэнтры Будапешта ці з залпамі па мірных дэманстрантах каля Парламенту. Мабыць, не даспадобы ім абзац «Падчас другой сусветнай вайны Венгрыя была акупаваная Савецкай арміяй. Гэтая акалічнасць амаль на пяць дзесяцігоддзяў вызначыла лёс Венгрыі: камуністычная партыя ўсталявала таталітарную дыктатуру сталінскага тыпу. Гэты перыяд быў ахарактарызаваны безумоўным служэннем інтарэсам Савецкага Саюза, куды асобы генеральнага сакратара партыі Мацяша Рокашы, інсцэніраванымі судовымі працэсамі, фарсаваным развіццём індустрыі, давядзеным сялян да галечы, нявечаннем культуры і пераследам царквы».

А можа, не пад нораў сённяшнім цэнзарам такія радкі: «Рэвалюцыя 1956 года пачалася з дэманстрацыі будапешцкіх студэнтаў 23 кастрычніка, а потым ахапіла ўсю краіну. Кіраўнік Венгерскай Сацыялістычнай Рабочай Партыі Янаш Кадар з дапамогай савецкай арміі задумваў рэвалюцыю, аднавіў дыктатуру і распачаў жорсткае рэпрэсіі. Больш за 300 чалавек былі пакараны смерцю, а ў тым ліку і прэм'ер-міністр рэвалюцыі Імрэ Надзь. 22 тысячы былі кінуты за краты і блізу 200 тысяч чаў венграў пакінулі краіну?».

Адназначна вынікае, што нягледзячы на рытарычныя заяцанні з Еўразвязам, на самой справе непатрэбны сённяшняй беларускай уладзе ані свабода, ані дэмакратыя, ані іншыя еўрапейскія каштоўнасці. Яна іх проста панічна баіцца!

Агульнанацыянальная і... датэрміновая

Каля васьмі гадзін раніцы пазваніў Валодзя Падгол, сказаў, што на конкурсе перамог мой варыянт тэкста дыктоўкі.

Гэта парадавала, бо Багушэвічавы «Прадмова» да паэтычнага зборніка «Дудка беларуская» — тэкст высокамастацкі, пафасна-публіцыстычны і разам з тым лірычна-пранікнёны. Ён вельмі энергічны, рытмічны, афарыстычны. Эмацыйны нібыта казань і адначасна празрысты, даступны, даходлівы.

Мабыць, нездарма, як прыйшла мне «Прадмова» ў голаў у якасці агульнанацыянальнай дыктоўкі, так і сталася пераможцаю.

Але крыху засмуцілі скарачэнні і адаптацыя іншых арганізатараў дыктоўкі. І калі першае прыняў з

разуменнем, дык знятых апошніх радкоў Багушэвічавы шэдэўра вельмі шкадаваў. Але ж ёсць і такое паняцце, як «палітычная карэктнасць». Наўрадці ўпадабалі б амбасадары суседніх краін такія словы нашага класіка: «Можа хто спытае: дзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, дзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, дзе Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...».

Дарэда Надзвычайнага і Паўнамоцнага Амбасадара Летувы спадар Дарьбос Віткаўскас і прэс-сакратарка пасольства Польшчы Моніка Садкоўска першыя прыйшлі на сядзібу Таварыства беларускай мовы. Прыйшлі пісаць дыктоўку датэрмінова, як і некаторыя іншыя дыпламаты, бо на 23 сакавіка, на Вялікідзень, калі меркаваўся асноўны тур нашае дыктоўкі, планавалі ад'ехацца на радзіму.

Але ж перад самой дыктоўкай была наладжана і паэтычная імпрэза. Часовы павераны ў справах Славацкай Любамір Рэгак прачытаў свой пераклад на беларускую (!) мову верша Паўла Осага «Гвездаслаў...». Гучала па-беларуску еўрапейская паэтычная класіка — вершы пра родную мову чыталі пасол Украіны Ігар Ліхавы, а таксама дыпламаты Дарьбос Віткаўскас і Моніка Садкоўска. А Часовы павераны ў справах Вялікабрытаніі Найджал Гулд-Дэвіс дэкламаваў па-ангельску адзін з купалаўскіх санетаў.

Шкадавалі, што не змагла ўдзельнічаць у імпрэзе пасол ЗША Карэн Сцюарт, якая мерылася чытаць па-беларуску «Біль аб правах...»! Але пісаць замест яе на спецыяльна аддрукаваным бланку «Першая агульнанацыянальная дыктоўка па беларускай мове. 90 гадоў Беларускай Народнай Рэспубліцы» прыехаў першы сакратар амерыканскай амбасады Луіс Хрышак.

Пісаць пад бясконцыя шчаўчкі і бліскаўкі рэпарцёрскіх фотаапаратаў і пад аб'ектывамі кінакамер было нялёгка, але намеснік старшыні ТБМ Людміла Дзіцэвіч дыктавала хораша, і атмасфера ўсталявалася святочная, але і разняволеная — з экспромтамі, жартамі і прыбабунькамі. Часам гучалі воклічы: «Кіраўнік інфармацыйнага агенцтва БелаІАН Алесь Ліпай, не падглядайце, не спісвайце ў кіраўніка аддзялення пасольства Швецыі Стэфана Эрыксана!» або «А галоўны рэдактар «Народнай волі» Іосіф Сякразіч друкуе ў сваёй газеце слова «Бог» з малой літары!».

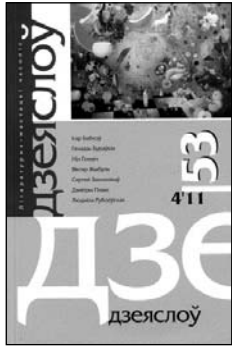
Працяг на стар. 20 (12) ▶

НАВІНЫ

10 (2)

▶ **ДРУК**

53-І НУМАР «ДЗЕЯСЛОВА»

У летнім нумары літаратурна-мастацкага часопіса «Дзеяслоў» — новыя паэтычныя падборкі ад Сяргея Законнікава, Віктара Жыбуля, Ірыны Бельскай.

Празаічную частку выдання склалі пачатак рамана Ігара Бабкова «Партрэт мастака, нябачны ў сутонні», навэлы Алеся Пізуна, а таксама «Бесты-арый майго савецкага дзяцінства» Людмілы Рублеўскай. Пераклад апавядання Графа дэ Лотрэа-мона «Песні Мольдарора» для часопіса ажыццявіў

Дзмітры Серабракоў, а вершы амерыканца Іллі Камінскага па-беларуску перастварыла Вальжына Морт.

Акрамя таго, у выданні змешчаныя гутаркі з сёлетнім юбілярам Генадзем Бураўкіным і Дзмітрыем Плаксам, адным з аўтараў літаратурна-музычнага праекту «Рэгашкоды і Націскі». Дарэчы, кружэлку праекту атрымае ў падарунак кожны чытач новага «Дзеяслова».

У рубрыцы «Крытыка» пра апошнюю кнігу Сяргея Календы піша Марына Весаўлюха, Леанід Галубовіч дзеліцца ўражаннямі ад дэбютнага зборніка паэзіі Вітала Рыжкова.

Цалкам са зместам нумара можна пазнаёміцца на сайце выдання. У аздабленні вокладкі скарыстаныя ілюстрацыі Алены Шлегель.

Ул. інф.

«ПЕРАШКОДЫ І НАЦІСКІ»

Грамадская кампанія «Будзьма беларусамі!» прэзентуе новы праект — гукавую гульнію «Перашкоды і націскі», якая ўяўляе сабой творчае спаборніцтва паміж пісьменнікам і музыкай.

Чытае свае творы беларускі пісьменнік з Швецыі Дзмітры Плак, за музыку і перашкоды адказвае лідар гурту «Drum Ecstasy» Філ Чмыр. Стылістычную прыналежнасць працы дагэтуль не змаглі вызначыць ні музычныя крытыкі, ні мастацтвазнаўцы.

«У «Перашкодах і націсках» задавальненне з энергастратамі супала ў значнай ступені, — пазначае Дзмітры Плак, — але гэта збоўшага заслуга Філа, як музыкі, і Андрэя Жукава, гукарэжысёра. Мая заслуга ў тым, што мне, мяркуючы па выніку, удалося «завесці» іх на творчую працу».

Праект быў упершыню прадстаўлены публіцы падчас Дзён Швецыі ў Беларусі і на сайце кампаніі www.budzma.org. Цяпер жа даведацца, хто стаў пераможцам музычна-літаратурнага спаборніцтва — літаратар Плак ці музыка Чмыр — і што атрымалася ў выніку, змогуць чытачы часопіса «Дзеяслоў», чарговы нумар якога з'явіўся ў продажы.

Асабліваю цэпльна рэалізаванаму праекту дадае, на думку аўтараў ідэі выдання, неабходнасць самастойна выразаць вокладку з адной са старонак часопіса. У час, калі замест звычайных «saveas» ды «like» спажывец робіць хоць на крок болей да прадукту творчасці — гэта ўжо перамога.

Прэс-служба грамадскай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!»

ТРЭЦЯЯ КНІГА ПРА МУМІТРОЛЯЎ

У выдавецтве Змітра Коласа выйшла чарговая кніга фінскай пісьменніцы Тувэ Янсан па-беларуску — «Капялюш чарадзея» (пераклад Алесі Башарымавай). Гэта самая вясёлая, летняя і дзіцячая аповесць пра жыхароў Мумідола.

...Жудасная і чароўная знаходка Сніфа — чорны цыліндр Чарадзея — робіць лета ў Мумідоле неверагодна дзівоным, захопальным і небяспечным. Тое, што паляжыць нейкі час у цыліндры, ператворыцца ў... ніколі нельга ведаць загадка, у што! Хто ведае, чым зрабіліся яечныя шкарлупінкі, кінутыя на дно капелюша? У каго ператварыўся Мумітроль, які схаваўся пад капелюшом, і мурашыны леў, якога завабілі туды падманам?.. Пра гэта юны чытач зможа даведацца з кнігі — разам з тым, як правільна лавіць мамлюкоў, што можна знайсці на незаселеным востраве, чаму варта асцерагацца хаціфнатаў, чаго шукае халодная і страшная Морра, а чаго — самотны і няшчасны Чарадзея...

Нагадаем, што Зміцер Колас ужо выдаў дзве муміапавесці: «Маленькія тролі і вялікая паводка» (пераклад Насты Лабады) і «Камета над далінай мумітроляў» (пераклад Алесі Башарымавай і Насты Лабады). Чытачы, што цягліва (ці нецягліва) чакалі працягу прыгодаў мумісам'і і яе сяброў, нарэшце змогуць радавацца і сплятаць хвасты бантам. Кніга ў хуткім часе мусіць паступіць у продаж праз сетку кніжных крамаў «Белкнігі».

prajdzisvet.org

▶ **АКЦЫІ**

БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯТЭКА БРАЦІСЛАВЫ

Кіраўнік незалежнага Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч звярнуўся да літаратараў з заклікам перадаць свае кнігі для беларускага аддзела міжнароднай бібліятэкі Славацкага ПЭН-цэнтра.

Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка (справа) і старшыня ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын

Гісторыя гэтага аддзела пачалася ў сакавіку 2011 года, калі ў Браціславе праходзіла міжнародная канферэнцыя па глабальнай бяспецы. Тады ў межах канферэнцыі яе ўдзельнікі выйшлі ў пікет на алею славацкага паэта Гвяздаслава з партрэтамі беларускіх палітзняволеных. На мітынгу выступіў, у прыватнасці, міністр замежных справаў Славакіі Мікулаш Дзурында.

Па-за межамі канферэнцыі адбылася прыватная сустрэча кіраўніка ПЭН-цэнтра Славакіі Густава Мурына з прадстаўніком беларускай дэлегацыі Уладзімірам Падголам. Славацкія літаратары папрасілі дапамогі ў стварэнні ў іхняй бібліятэцы беларускага аддзела. Праз месяц першую сотню кніжак беларускіх пісьменнікаў кіраўнік Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч, сябра рады паэт Сяргей Законнікаў і сябра ПЭН-цэнтра Уладзімір Падгол перадалі ў амбасаду Славакіі ў Мінску, а амбасадар Марыян Сэрватка пераслаў іх у Браціславу.

24 жніўня ў цэнтры старой Браціславы ў грамадска-культурным цэнтры прайшла першая прэзентацыя бібліятэкі ПЭН-цэнтра Славакіі. На ёй быў прадстаўлены беларускі аддзел. Уладзімір Падгол распавёў пра арыштаваныя кнігі беларускіх аўтараў, у прыватнасці, пра 40 кніжак паэзіі Уладзіміра Някляева, якія зняволілі спецслужбы з бібліятэкі самога паэта і кандыдата ў прэзідэнты, а таксама пра кнігу Алеся Бяляцкага. Была прадстаўленая кніга Уладзіміра Падгола «Куля для прэзідэнта» — урыўкі з яе чыталі аўтар і славацкія акторы. Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка прэзентаваў кнігі, выпушчаныя ў Мінску пры падтрымцы

амбасады, у тым ліку беларуска-славацкі размоўнік. Цягам вечарыны гучалі таксама песні беларускіх паэтаў па-славацку. Пры абмеркаванні далейшых планаў супрацоўніцтва ўзнікла ідэя выдання анталогіі славацка-беларускай літаратуры.

Кіраўнік ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын звярнуўся да беларусаў з просьбай аб дапамозе ў пашырэнні кніжнага фонду беларускага аддзела бібліятэкі. У сувязі з гэтым Саюз беларускіх пісьменнікаў просіць суайчыннікаў перагледзець свае бібліятэкі і ахвяраваць кнігі ў Браціславу.

Кантактны тэлефон Саюза беларускіх пісьменнікаў — (017) 200-80-91.

naviny.by

ПАДАРУНАК МАГІЛЁВУ

У будынку магілёўскай ратушы 2 верасня адбылася прэзентацыя кнігі і музейных экспанатаў, перададзеных у дар Магілёву кіраўніком Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі «Беларусы Расіі», пісьменнікам, журналістам і дзяржаўным дзеячам Расійскай Федэрацыі Валерыем Казаковым.

Магілёўскія бібліятэкі і музей гісторыі горада атрымалі ў дар ад беларуса, народжанага на Магілёўшчыне, чатыры тамы факсімільнага выдання летапіс-

нага зводу «Падручнік жьпця для царскіх дзяцей», факсімільнае выданне Баркулабаўскага летапісу, стараверскі крыж і два ключы, верагодна, ад дзвярэй магілёўскіх

храмаў, шахматы з постацямі, якія сімвалізуюць войскі Пятра I і Карла XII.

«Гэта вяртанне нацыянальных каштоўнасцяў, якія мы гублялі на працягу стагоддзяў толькі таму, што мы не з'яўляліся суб'ектам гісторыі. Цяпер мы самастойная нацыя. Цяпер мы збіраем, адраджаем культурна-гістарычную спадчыну», — заявіў на прэзентацыі дырэктар музея гісторыі Магілёва Аляксей Бацкоў.

БелаПАН

▶ **СУСТРЭЧЫ**

ВЫДАВЕЦКІ СЕМІНАР

Дзве краіны Вышаградскай групы наведала дэлегацыя беларускіх незалежных выдаўцоў.

У галерэі «Артатэка» гарадской бібліятэкі Браціславы прайшла дыскусія на тэму «Выдавецкі бізнес у Славакіі (невялікія выда-

вецтвы, іх роля і функцыянаванне на рынку; аўтарскія правы; маркетынг і распаўсюд) з удзелам Attila Agoston (выдавецтва «Kalligram»),

Дыскусія ў галерэі «Артатэка»

Albert Marenčin («Marenčin PT»), KK Bagala (literarniklub.sk).

Наведалі ўдзельнікі семінара і буйныя выдавецтвы «Ikar» і «Slovart».

У чэшскім Брно праца працягвалася ў выдавецтве «Větrné mlýny» і ў рэдакцыі часопіса «RozRazil».

У кангрэс-зале тэатра «Husa na provázku» быў арганізаваны круглы стол на тэму «Выдавецкая справа ў Беларусі».

Гаворку «Выдавецкі бізнес у Брно» правёў Marek Sečka («выдавецтва «Host»), а міні-лекцыю «Чэшскі кніжны рынак, чытачы і электронныя публікацыі» прачытаў Pavel Řehořík (выдавецтва «Větrné mlýny»).

Пасля прагляду двух дакументальных фільмаў з цыклу «Беларусь ёсць паэзія» адбыўся абмен думкамі на тэму «Літаратура і кіно» (фільм і рэклама; эканамічны бок дзейнасці выдавецтва), а на заканчэнне былі рэпрэзентаваныя найбольш вядомыя сучасныя чэшскія аўтары і найбольш папулярныя кнігі.

Хочацца спадзявацца, што ў выніку семінара з'явіцца новыя пераклады, публікацыі і выданні.

Уладзімір Сіўчыкаў

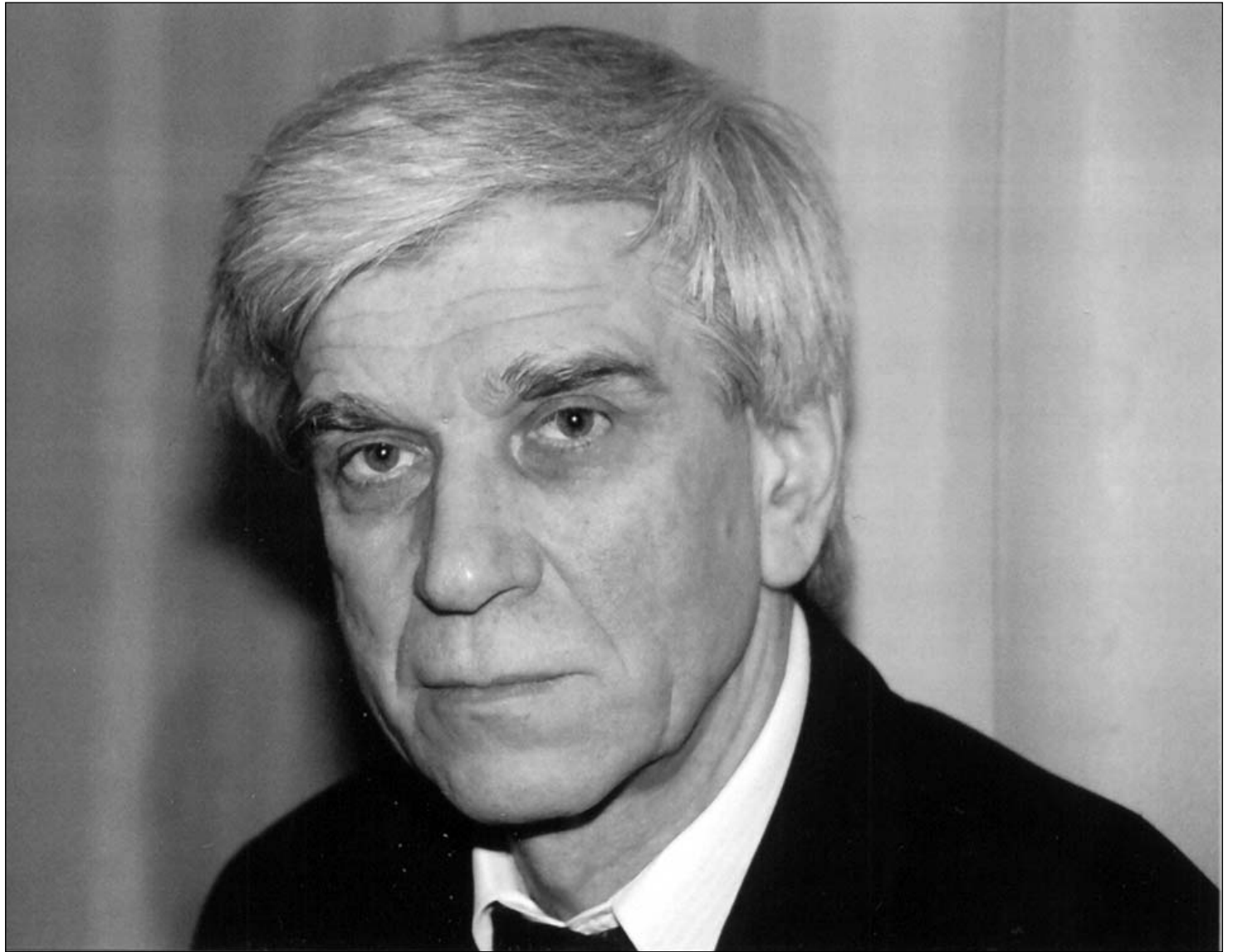
▶ ВЕРШЫ

ГЛЕДЗЯЧЫ ПРАЎДЗЕ Ё ВОЧЫ

16 верасня вядомы беларускі паэт, грамадскі дзеяч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, сябар Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Сяргей ЗАКОННІКАЎ адзначаў свой 65-гадовы юбілей.

Жадаем Сяргею Іванавічу здароўя і радасці, шчыра зычым, каб «радкоў маланкі» ў ягонай творчасці «бліскалі» яшчэ доўгія шчаслівыя дзесяцігоддзі і каб да стогадовага веку не стамляўся ён «лавіць і занатоўваць святло»!

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

Зязюля кувае

Зязюля кувае...
А ты памаўчы,
Цярпліва сачы, як на ўсю далячынь
Разносіцца вольна пяшчотнае рэха.
Вяшчунню, што век нам жадае злічыць,
Не трэба палохаць ні плачам, ні смехам.

Травой зелянее магільны грудок,
У заўтра імкнецца дзіцячы слядок —
Нікому зямля не становіцца мулкай...
Мне помніцца матчынай песні радок:
«Ай, што за думкі ў шэрай зязюлькі?»

Падзол

Яго прыцягненне адчуў у маленстве,
Як пешкі хадзіў пад стол.
Людзей дзеля лусты да поту ўкленчваць
Змушае шэры падзол.

Лягчэй пад сонцам расці з чарназёму
Румяным, як калабок,
Але ж у бязмежжы касмічнага Дому
У кожнага свой куток.

Няшчодры, ды твай,
Ён — пад намі,
Над намі...
Жыццё — някепскі прыкол...
Любоўю чапляюся, як каранямі,
За вечна родны падзол.

Па адным

У свеце зменлівым, зямным
Заведзены расклад нязводны —
Мы паміраем па адным,
А не паротна,
Не паўзводна.

Мне ў гэтым бачыцца якраз
Усеабдымнае сіроцтва,
Бо мы праз час
І час праз нас —
Ляцім асобна і смяротна...

Далонь

Разам ласка,
Мілоць
І трывога
Апяклі пасівелую скронь...
Як апошні дарунак Бога,
Па шчацэ сцякае далонь.

Палёт

Паэта слова — гэта той палёт
За край нікім не бачаных зямель,
Дзе не патрэбен гонкі самалёт
Або круты касмічны карабель.

Паэт знішчае рабства,
Гвалт
І фальш,
Ён уцякае ад тупых згрызот
З вакна нагамі ўперад —
На асфальт,
Ці галавой —
У лесвічны пралёт.

Так...
Нават натуральны адыход
Таго, чыё натхненне —
Волі вось,
Не адмяняе зманлівы палёт
Праз вечнасць,
Неабжытую наскрозь.

Паэт ляціць адсюль у новы свет,
Не пакідаючы звычайны след...
А застаецца толькі сіні жаль,
Радкоў святло,
Нябачнае амаль.

Палітыка

Залы, святлом залітыя,
Слоў трыбунных цвікі...
Гэта не ўся палітыка,
Гэта толькі вяршкі.

Праўда не мае літасці,
Кажэ ўсім: «Не грашы!».
Смела вяршыць палітыку
Сорам збалелай душы.

Вынік

Цуд з лозунгаў,
Нібыта з цеста,
Пячэ палітыканаў рой,
А вынік кожны раз не той —
Свабода, роўнасць і братэрства
Не на Зямлі,
А пад зямлёй.

Пра сабак

З маленства я люблю сабак,
Бо з імі не марнеў дакукай.
Гавораць пра людзей аднак:
«Вунь той — кабель,
А гэта — сука!»

Хоць крыўдна за сяброў, павер,
Але ў жыцці, ад рабства даўкім,
Люд рве ў пагонах бультэр'ер,
Хлусню якочуць тлешаўкі.

А там, глядзі, — мардаты пёс,
Нібы хвастом, віляе с..акай,
Начальніку мундзір абтрос,
Пыл з ботаў вылізаў...
С-с-а-ба-ка!

Сярэдзіна залатая

Усе мы шукаем тую
Сярэдзіну залатую,

Якую ў спрэчках упартых
Зацвердзім строгім стандартам.

Ды толькі ці ёсць яна — тая
Сярэдзіна залатая?

Ці ёсць сярэдзіна ў мары,
У веры, што ў сэрцы ўладарыць?

Ці ёсць яна ў жорсткім змаганні,
У неспасціжым каханні?

Няўлоўнаю птушкай лятае
Сярэдзіна залатая.

Узрост

Крок мой здольны сарвацца —
Стаў хісткім долечкі мост.
Можна ў цішы схаваліца,
Маючы выспелы ўзрост.

Толькі ў няспынным часе,
Звыклым радню забіраць,
Ёсць яшчэ іпастасі:
Муж,
Бацька,
Дзядуля,
Зяць.

Ёсць у мяне Айчына,
Ёй, як і людзям, баліць.
Каб заставацца сынам,
Трэба аглядку спаліць.

Зноўку радок сірочы
Сэрца крывава шкрабе...

Гледзячы праўдзе ў вочы,
Я не шкадую сябе.

За што аддаць душу?

Маіх гадоў сплывае рэшта
За далягляд паволі...
Адно не смешна і не грэшна —
Аддаць душу за волю.

Дно

Кубак ці жыццё сваё здаўна
Звыклі людзі вытываць да дна.

Вось і я супынку не прашу,
Шчыра выварочваю душу.

Толькі гэта не мая віна,
Што ў душы —
Ні накрывікі, ні дна!

Стан

Радкоў маланкі бліскаюць на ўсходзе,
Лаўлю і занатоўваю святло...
Няважна, колькі часу так прайшло,
Я сам сабе скажу, як трэба: «Годзе!»

Не абцяжараны ні з кім дамовай,
Пішу, бо ўсё ж яно было спярша...
На стан свой дзёрзкі моліцца душа...
Жыццё праходзіць —
Застаецца слова.

Калыска і пагост

Любоў цячэ да кроны ад камля...
Басяць бары на сінім даляглядзе,
Антоніўкі жаўцеюць смачна ў садзе —
Шчыруе неўміручая зямля,
Якой за долю я ні ў чым не здрадіў,
Бо не крывіў, ішоў душой наўпрост...
Цяпер жа прад жыццём і прад нябытам,
Каб смелым рухам завяршыць набытак,
Хачу, як дрэва, стаць на поўны рост...
Мая зямля —
Калыска і пагост.

▶ РЭПАРТАЖ

БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ НА КНІЖНЫМ ФОРУМЕ ў ГЁТЭБОРГУ

З 22 па 25 верасня ў шведскім горадзе Гётэборг прайшоў адзін з найбуйнейшых кніжных кірмашоў у свеце. Актыўны ўдзел у працы кірмаша ўзялі і беларускія творцы, паведамляе прэсавая служба Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Па словах старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч, такая шматлікая дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў і выдаўцоў на кірмашы ў Гётэборгу была прадстаўленая ўпершыню — як колькасца, так і па маштабнасці ды значнасці прапанаваных праектаў, літаратурных выступаў, дыскусіяў і семінараў. Да таго ж упершыню была прадстаўленая па-шведску і такая колькасць кніг беларускіх аўтараў.

Мабыць, адной з галоўных падзеяў беларускага культурнага дэсанту была прэзентацыя анталогіі сучаснай беларускай літаратуры «Språket som svalan bor i dess hjärta». Так у перакладзе на шведскую гучыць радок «Мова ластаўкай жыве ў сэрцах» з верша Вольгі Іпатавай. Вялікая заслуга ў падрыхтоўцы і выданні анталогіі належыць Марыі Сёдэрберг, ініцыятарцы і натхняльніцы сумесных беларуска-шведскіх «Літаратурных падарожжаў», што ўжо цягам 10 гадоў адбываюцца падчас Дзён культуры Швецыі ў нашай краіне.

У кнізе ў перакладзе на шведскую прадстаўлены празаічныя і паэтычныя творы 30 айчынных літаратараў, якія бралі актыўны ўдзел у вандроўках цягам гэтага дзесяцігоддзя. Шыкоўнае выданне таксама багата ілюстраванае яркімі фотаздымкамі, выкананымі Марыяй Сёдэрберг.

На беларускім стэндзе ў Гётэборгу былі прадстаўлены яшчэ тры асобныя выданні айчынных аўтараў — Артура Клінава, Барыса Пятровіча і Андрэя Хадановіча.

Акрамя вышэйзгаданых пісьменнікаў, беларускую літаратурную дэлегацыю ў Швецыі прадставілі Святлана Алексіевіч, Алесь Пашкевіч, Зміцер Вайцюшкевіч, Марыя Мартысевіч,

Чарга ахвочых трапіць на кірмаш

Старшыня СБП Алесь Пашкевіч бярэ ўдзел у дыскусіі

Дзмітры Плакс, Анка Упала, а таксама прадстаўнікі беларускіх незалежных выдавецтваў.

Ганаровым госцем Гётэборгскага кірмаша сёлета была Нямеччына, а таму нямецкамоўная літаратура ў Гётэборгу была найбольш пашыраная. Але, як адзначыў Алесь Пашкевіч, па маштабнасці сваёй прысутнасці беларуская літаратура смела займала другое месца.

Дзякуючы прэзентацыі сучаснай беларускай літаратуры на кірмашы многія шведскія чытачы папросту адкрылі для сябе новую культурную краіну, амаль суседку

Падводзячы вынікі сёлетага візіту ў Гётэборг, старшыня СБП сказаў: «Дзякуючы прэзентацыі сучаснай беларускай літаратуры на кірмашы многія шведскія чытачы папросту адкрылі для сябе новую культурную краіну, амаль суседку. Бо адлегласць ад Стакгольма да Гомеля, як выявілася, меншая, чым ад шведскай сталіцы да яе паўночных межаў».

Ля беларускага стэнда

Ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч выказаў удзячнасць за магчымасць беларускага літаратурнага свята ў Гётэборгу Амбасадзе Каралеўства Швецыі ў Беларусі, Шведскаму саюзу пісьменнікаў, Шведскаму ПЭН-клубу і асабіста непасрэднай укладальніцы анталогіі, а таксама арганізатарцы беларускага літаратурнага стэнду на кірмашы — спадарыні Марыі Сёдэрберг.

Сваімі ўражаннямі ад Гётэборгскага кірмаша з прэсавай службай Саюза беларускіх пісьменнікаў падзяліліся і іншыя ўдзельнікі беларускай дэлегацыі.

Пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» Барыс Пятровіч:

«Варта адзначыць, што хоць кірмаш і адбываўся ў Гётэборгу, я сустрэў там вельмі шмат знаёмых пісьменнікаў са Стакгольма ды іншых шведскіх гарадоў. Яны былі ў Беларусі, і падчас кірмаша

вельмі годна выступілі на беларускім стэндзе. І хоць мерапрыемствы ішлі па прынцыпе non-stop і гледачы ўвесь час змяняліся, цікавасць да нашай літаратуры ўсе роўна была вельмі вялікай».

На пытанне пра водгукі на сваю кнігу «Плошча», прэзентаваную падчас кірмаша, Б. Пятровіч адказаў: «У Швецыі існуе так званы Дзень крытыкі. Праз некаторы час пасля выхаду новай кнігі ўсе асноўныя шведскія выданні, якія маюць аддзельны культурны ці літаратурны змяшчаюць рэцэнзіі на яе. Дзень крытыкі новых беларускіх кніг — Артура Клінава, Андрэя Хадановіча і маёй — 29 верасня. Хочацца падкрэсліць, што выбар рэцэнзентаў адвольны і незалежны. І на маю думку, гэта вельмі важна. Яны самі абіраюць, што рэцэнзаваць і рэкамендаваць чытачам, ніхто над імі не стаіць. А таму паглядзім...».

Анка Упала, пісьменніца, перакладчыца:

«Больш за ўсё мяне ўразіла, з якой цікавасцю шведы ставяцца да такой падзеі, як кніжны кірмаш. Некаторыя імпрэзы пачыналіся а 9-й гадзіне, але, нягледзячы на ранні час, гледачы на іх прыходзілі. Мне запомнілася мілая шведская бабуля, якая наведвала амаль усе беларускія выступы, не зважаючы на тое, што праз паважаны ўзрост ёй цяжка хадзіць. Яна расказала мне, што калісьці працавала з беларускімі дзецьмі з бедных сем'яў, якія прыязджалі адпачываць у Швецыю, і цяпер заўжды цікавіцца тым, што адбываецца на іх радзіме. Спадарыня нават напісала два вершы і паўдзельнічала ў паэтычным слэме, што праводзіўся на беларускай пляцоўцы!».

**Прэс-служба
Саюза беларускіх пісьменнікаў**

Дзмітры Плакс і Артур Клінаў

На сцэне беларускай пляцоўкі амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан

13 (5)

АНТАЛОГІЯ

▶ погляд

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА: У ПОШУКАХ СВАБОДЫ

(ПРАДМОВА ДА АНТАЛОГІ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ «SPRÅKET SOM SVALAN BOR I DESS HJÄRTA», ВЫДАДЗЕНАЙ У ПЕРАКЛАДЗЕ НА ШВЕДСКУЮ МОВУ)

Аляксандр ФЯДУТА

Парадаксальна: «Залаты век» літаратуры ў славянскіх народаў, як правіла, супадае з эпохай найбольшага абмежавання грамадзянскіх свабодаў. Пэўна, гэта звязана з тым, што менавіта ў паэтычнай творчасці чалавек знаходзіць тую раскаванасць і разняволенасць, тую вышыню палёту, якія кампенсуюць для яго недахоп свабоды ў паўсядзённым жыцці.

Так было з расейцамі і палякамі, чэхамі і сербамі.

Тое ж — цяпер — з беларусамі. Беларуская мова некалькі стагоддзяў заставалася невядомай у Еўропе як мова найбагацей літаратуры. З эпохі славянскага першадрукара Францыска Скарыны прайшло шмат часу — і ён апынуўся ў цені дзвюх культураў: польскай і расейскай. Спачатку, як частка Рэчы Паспалітай, тэрыторыя сучаснай Беларусі стала донарам для польскай літаратуры, затым, увайшоўшы ў выніку гвалтоўных падзелаў польска-беларускай дзяржавы ў склад Расійскай імперыі, дала літаратару-рэкрутаў расейцам. Два самыя знакамітыя пісьменнікі гэтых народаў у XIX стагоддзі — Адам Міцкевіч і Фёдар Дастаеўскі — этнічныя беларусы.

Потым прыйшла савецкая эпоха... Парасткі, якія зарадзіліся на пачатку XX стагоддзя ў Вільні і Пецярбурзе, пры новай уладзе далі свае ідэйныя ўзыходы: і Янка Купала, і Якуб Колас былі пры жыцці кананізаваныя як нацыянальныя класікі, а Максім Багдановіч, які рана памёр, ператварыўся ў легенду.

На хвалі рэвалюцыйнага запалу з'явіліся новыя, маладыя імёны таленавітых паэтаў, якія змаглі нагнаць відочнае шматгадовае «спазненне». Паэты Уладзімір Жылка, Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, крытык Адам Барэка, прэзікі Максім Гарэцкі, Міхась Зарэцкі і Андрэй Мрый сталі надзей гэтай новай літаратуры. Але сталінскія рэпрэсіі абарвалі іх творчы ўзлёт: кагосьці расстралялі, хтосьці замоўк пасля шматгадовай высылкі. Творчасць лепшых з выжыўшых — такіх, як Максім Танк або Аркадзь Куляшоў — несла на сабе бяззвычайны адбітак савецкасці. І гэта таксама было трагедыяй: лепшыя паэты народа не маглі быць самі сабой.

Новая хваля вольнай творчасці была ўзнятая хрушчоўскімі антысталінскімі рэформамі. І хоць яны захлынуліся і былі

гвалтоўна прыпыненыя, у літаратуры назаўжды застануцца імёны Васіля Быкава ды Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча і Міхася Стральцова. Нягледзячы на адрыватасць эмігранцкай літаратуры ад культурнага мейнстрыму беларускай метраполіі, нароўні з імі ганаровае месца ў гісторыі свайго народа — а значыць, і агульнай еўрапейскай культуры — займае творчасць дысідэнткі Ларысы Геніюш, эмігрантаў Наталлі Арсенневай, Масея Сяднёва, Рыгора Крушыны.

А далей — пачынаецца сучаснасць.

Адтуль, з далёкіх 1960-х.

Таму што сённяшняя «жывая класіка» беларускай літаратуры — Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін, Віктар Казько і Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін і Вольга Іпатава — адтуль. Іх імкненне пераймаць высокія класічныя ўзоры часам узрываецца знутры, калі глыток паветра, зроблены падчас вольнага палёту маладосці, стукае ў галаву мацней, чым вясельны хмель шампанскага. І самы яркі, самы малады з іх — апошні класік — Уладзімір Някляеў бунтаваў, узрываўся, кіпеў, пакуль Паазія хісткай спежкай як вольным радком прывяла яго ў палітыку.

Верагодна, спроба кандыдата ў прэзідэнты Беларусі ў 2010 годзе Уладзіміра Някляева змяніць свет вакол сябе і краіну ў свеце стала апошняй спробай палітычнага рэваншу беларускай паэзіі.

Новае пакаленне разумее, што літаратура — не столькі імкненне паўтарыць класічны ўзор, дасягнуць таго ж, чаго дасягнулі папярэднікі, колькі — будаўніцтва новай класікі. Уласнай. Даніна павагі тым, хто быў да цябе, — несумнеўная (невывадкова лепшыя кнігі галоўнага пісьменніка гэтага пакалення, Уладзіміра Арлова, пабудаваныя на гістарычных сюжэтах альбо напоўненыя рэмінісцэнцыямі з беларускай гісторыі). Але новая сістэма вартасных каардынатаў павінна быць не запазычаная з мінулага, а менавіта выбудаваная. Гэтаму дапамагла беларуская ўлада, якая адабрала ў найбуйнейшай пісьменніцкай арганізацыі краіны спачатку офісы, затым — літаратурныя часопісы і газету і, нарэшце, імя.

Пакаленне тых, каму было ў гэты час сорак гадоў, пачалі будаваць усё нанова. Яно было змушанае гэта зрабіць, бо новая ўлада аказалася не проста некультурнай — а антыкультурнай.

Калі-небудзь гісторыя беларускай літаратуры адзначыць заслугі ў гэтым будаўніцтве ахвяраўшага акадэмічнай кар'ерай дзеля вольнай творчасці Алесь Пашкевіч і галоўнага рэдактара новага часопіса «Дзеяслоў» Барыса Пятровіча. Духоўна засталіся

з гэтым пакаленнем Людміла Рублеўская і Леанід Дранько-Майсюк, што імкнуцца да класікі. Як далёкая зорка, чыё святло не даходзіць да зямлі, але аб існаванні якой памятаюць, ахінае іх старэйшы па ўзросце Алесь Разанаў, які адважыўся адарвацца ад «класікаў».

І толькі адзін — крытык і эсэіст Валянцін Акудовіч адважыўся прызнаць ўслых: «Мяне няма». Маючы на ўвазе, што няма ні яго, ні яго пакалення.

Арыентуючыся на класіку, беларуская літаратура зноў апынулася ў сітуацыі, калі быў абраны ўжо вычарпаны шлях. Немагчыма быць Купалам больш, чым Купала, як немагчыма быць Стрындбергам больш, чым Стрындберг. Маладому народу патрэбная маладая літаратура, таму што толькі маладосць шукае свабоду, тады як старасці падаецца, што яна яе ўжо знайшла.

Знакам маладога пакалення стаў Андрэй Хадановіч. Паэт, чые лепшыя вершы настолькі цытатныя, што практычна перааказаныя. Бо цытаты Хадановіч бярэ як з Бібліі, Карана, іншых найвядомых гістарычных і сакральных тэкстаў, з вершаў еўрапейскіх паэтаў рангу Бадлера, Міцкевіча, Пастэрнака, так і з творчасці беларускіх класікаў, вялікая частка якіх не перааказана на асноўныя сусветныя мовы.

Тады — як перакласці самога Хадановіча?

І як перакласці вершы іншых паэтаў новага пакалення: Віктара Жыбуля, Веры Бурлак (больш вядомай пад псеўданімам Джэці), Усевалода Сцебуракі, Віталія Рыжкова, Анкі Упалы, Вальжыны Морт, Вікі Трэнас, Валярыны Куставай? Тыя, хто ўступіў у літаратуру ўжо ў суверэннай Беларусі, арыентаваны на ўласную самагоднасць. Іх хвалюе не перайманне ўзораў, а пошук новай сістэмы каардынат. Класіка становіцца для іх гульнёй. У параўнанні з Нілам Гілевічам Вера Бурлак успрымаецца як паэтычны тэарыет, якая абвясціла гранатамі, каб падарвацца разам з гэтым жывым помнікам мінулай літаратурнай эстэтыкі.

Гэтыя тры пакаленні жывуць і суіснуюць у сучаснай беларускай літаратуры. У іх ёсць свае чытачы і прыхільнікі. Іх выдаюць, іх кнігі раскупляюць. Усе разам яны вырашаюць агульную звышзадачу: захоўваюць для нашчадкаў гукі роднай мовы.

Пакаленне 1960-70-х гадоў, якое пакінула сваю маладосць і сваю свабоду ў СССР — у краіне, якой больш не існуе, непазбежна сыйдзе, пакідаючы месца ў літаратуры новым аўтарам. Як сыйдуць і тыя, хто ўступіў у літаратуру ў першыя гады суверэннага Беларусі. Такі закон жыцця. Маладосць перамагае.

Але застаюцца літаратурныя міфы.

Адзін з іх — міф аб Вялікім Беларускім Пісьменніку, Якога Прызнае Свет.

Знакам такога прызнання стала Нобелеўская прэмія ў галіне літаратуры.

Беларусы ўпэўненыя: калі які-небудзь аўтар, што стварыў тэкст на беларускай мове, уганаруецца гэтай прэміяй, усё раптам зменіцца. Народ, індывідуальны да ўласнай гісторыі і культуры, раптам празерыць, пачне паважаць сам сябе. Беларускія палітыкі зразумеюць, што нацыянальная дзяржава мае права на існаванне і ў пачатку XXI стагоддзя. І пытанне «Быць або не быць Беларусі суверэннай і дэмакратычнай краінай?» больш ніколі не мецьме актуальнасці, бо адказ на яго будзе дадзены раз і назаўсёды.

Беларусы мараць аб Нобелеўскай прэміі для Беларусі.

Першыя гады пасля здабыцця суверэннага на яе высоўвалі Васіля Быкава. Высоўвалі, нягледзячы на тое, што тэма Другой сусветнай вайны, якая была цэнтральнай для яго творчасці, даўно страціла сваю актуальнасць для Еўропы. Але сама асоба Быкава, які стаў для суверэннай Беларусі ідэйным аднаведнікам Сартра, не дала магчымасці ўсталяваць бесперспектыўнасць гэтага вылучэння. Еўропа канца XX стагоддзя не магла вярнуцца ў 1960-я гады.

Пасля смерці Быкава загаварылі аб феномене Рыгора Барадуліна — віртуоза беларускай паэзіі, самага беларускага па светаўспрымання і вобразнай сістэме — і таму найменш перакладнага з беларускіх «класікаў». І менавіта таму аб вялікім паэце Барадуліне мала хто ведаў за межамі Беларусі.

Як мала хто ведаў у Еўропе і аб самой Беларусі. Не, ведалі, але яе літаратура таксама заставалася нібы за межамі агульнаеўрапейскага літаратурнага мацерыка. Толькі найбліжэйшыя народы-суседзі — такія, як палякі ды ўкраінцы, летувісы і расейцы, чыя гісторыя хоць бы часткова супадала з гісторыяй саміх беларусаў — мелі аб ёй пэўнае ўяўленне.

Цяпер сітуацыя змянілася. Шмат у чым змянілася яна дзякуючы феномену беларусаў як апошняй нееўрапейскай нацыі ў Еўропе. Шэрая пляма ў цэнтры еўрапейскай карты здабыла контуры, пачала актыўна пульсавать, выклікаючы ўсе большую цікавасць. Такую цікавасць выклікаюць народы, якія добраахвотна адмаўляюцца ад Свабоды.

Сёння цікавасць да Беларусі — цікавасць да краіны, якая адмовілася ад Свабоды. Да народа, які абраў неааўтарытарны шлях развіцця. Да культуры, якая адмовілася ад уласнай мовы.

Бо на самай справе цікава: якая можа быць літаратура ў такога народа, у такой краіне, у такі час?

Анталогія, якую чытач трымае цяпер у руках, у гэтым дачыненні цікавая ўдвая.

Гэта спроба прадставіць на шведскай мове — мове той культурнай установы, якая прысуджае галоўную і недасягальную для беларусаў літаратурную прэмію, — літаратуру, якая выйшла з ценю. У першую чаргу, зразумела, пазію: яе заўсёды нашмат складаней перакладаць.

І гэта спроба прадставіць шведскаму чытачу адначасова ўсе кірункі ўсіх пакаленняў, якія актыўна працуюць сёння ў беларускай літаратуры.

Гэтая кніга — адкрыццё. Літаратура апошняга нееўрапейскага народа Еўропы прарывае міжмоўны бар'ер, каб заявіць пра сябе.

І як кожны з прадстаўленых у анталогіі аўтараў мае сваю чытацкую аўдыторыю ў Беларусі, насамрэч гэтак жа яны могуць знайсці — і, напэўна, знойдуць! — свайго чытача і ў Швецыі.

Еўрапейскай нацыю, народ робіць найперш не геаграфічнае размяшчэнне, а датычнасць да агульнай гісторыі і агульных культурных і маральных каштоўнасцяў. Ёсць гэтая павязь — і гэты народ існуе ў Еўропе.

Але, з іншага боку, як выявіць гэтую датычнасць, калі не праз разуменне яго культуры іншымі народамі? Пісьменнік, цэлае пакаленне пісьменнікаў услед за Валянцінам Акудовічам можа выгукнуць: «Мяне няма!» — але гэта не значыць, што няма і цэлага народа.

Што ж рабіць, каб — быць?

Марыяка Мартысевіч, адна з яркіх паэтак новай Беларусі, напісала верш з назвай, якая фактычна дае адзіна магчымую палітычную праграму ў нашай краіне: «Нарадзі прэзідэнта!».

Гэта значыць, што беларусы павінны не праз рэвалюцыю, а праз эвалюцыю і мірныя рэфармы змяніць сваю краіну. Гэта, дарэчы, было адказам іншаму беларускаму паэту, Славаміру Адамовічу, які заклікаў: «Забі прэзідэнта!».

Калі Мартысевіч пісала гэтыя радкі, яны падаваліся верхам паэтычнай прадбачлівасці і адвагі. Цяпер відавочна, што гэтага недастаткова. Недастаткова, каб народ нарадзіў рэфарматара, які ведае, як пераўладкаваць сваю краіну. Гэтага мала.

Трэба нарадзіць Паэта.

Калі беларусы будуць любіць і шанаваць сваіх паэтаў больш, чым сваіх палітыкаў, ёсць шанец, што мы атрымаем свабоду. Бо толькі Паэт можа дапамагчы кожнаму з нас адчуць шчасце сабоднага палёту і прыгасіць вольнага верша.

▶ ВЕРШЫ

СУЗОР'Е ДЗЕВЫ

Уладзімір АРЛОЎ

Corsica

усё лета
пад старым ясенем
за маім вакном
чакае кагосьці
сіні «рэно» —
францускі нумар
налепка CORSICA
герб тамтэйшых незалежнікаў

маю ўжо тузін версіяў
што здарылася
з кіроўцам
ды пасажырамі —
хай бы ніводная не спраўдзілася

сяджу пры кампутары
з улюбёным келіхам —
адшукіць
у вінярні на рагу
бастыён карсіканскага
вядома чырвонага
даўкага
як дзікая сліва
густога
як кроў астраўлянаў
з ваколіцаў Порта-Вэк'я
Бастыі й Аяча

дзесьці там
за вакном
за паркам
за морам
на радзіме гэтае пляшкі
й гэтае крыві
дзень пры дні
паркуе свой «рэно»
і
закінуўшы стрэльбу на плячук
вядзе сына ў макі
прысадзісты чалавек
з чорнымі як сажка кудзерамі —
мой даўні знаёмец
Матэо Фальконэ

Краіна Ур

там
за трыма
маўклівымі дзвярыма
з гарэльефамі
жорсткіх і смешных
тыранаў
там
за рыпывамі
мармуровымі сходамі
дзе стаяць на варце
харугвы
павукоў і мурашак
там
за памежнай брамаю
з магістрацкіх кнігаў
сямі шумерскіх гарадоў
пачынаецца
краіна Ур

ты кажаш
там гараць шчокі
віно
з прысмакам акіяну
а вецер
пахне тархунам
і рэчывам
што ўтвараецца
ад каханьня
мужчыны і жанчыны

ты кажаш
людзі ў той краіне
п'юць матэ
кахаюцца
на сінх фатэлях
гавораць
на пяцідзсяці шасці

дыялектах —
на колькасці прыступак
піраміды
што ўзвышаецца ў сталіцы
сярод зацвілых ліпаў
і язмін

я кажу
там адключылі
гарачую ваду
зачынілі тэлеграф
і вечная праблема
з роўмінгам
і запалкамі

я кажу
там валадарыць чалавек
на імя Гільгамеш —
мае стасункі
з іншымі планетамі
лётаў у сузор'е Дзевы
на рэцэпт неўміручасці
экспедыцыя
была паспяховай —

пацвердзіць любы службоўца
бібліятэкі Ашурбаніпала

ты кажаш
выпіла б зараз джыну
чаму б і не
кажу я —
на мяжы з Месапатаміяй
у сінх зарасніках ядлоўцу
гоняць
стары добры джын «Ведрыч»
а з Фінікіі
ужо завезлі фінікі
кажу я
нібы костачку з фініку
вылушчаючы цябе
з анталагічнага неспакою
з рэвалюцыі
праз сацыяльны сеткі
з дэвальвацыі
з клопатаў пра дзяцей
з ранішніх паведамленняў
пра новыя арышты й ператрусы
з навіны

што наш калега-гісторык
неабачліва
зламаў сабе
на турэмным шпацыры
нос

ты кажаш
магчыма там
у краіне Ур
зноў навучыцца плаваць
і я
вылушчаю цябе
нібы перлінку
з ракавінак
плашча й сукенкі
з багавіння панчошак
станікаў і майткоў
(апошнія маюць здольнасць
размнажацца
нават на працягу дня)

я кажу
найлепей вучыцца тут
у азярыне
сіняга фатэля
куды ты ўваходзіш
дарослай дзяўчынкаю
якая
яшчэ нікога не нарадзіла
бо толькі што
нарадзілася сама
і пакуль не ведае
што можна прыправіць
лесавым мёдам
перад тым як адлічыць
пяць магічных удараў
на асірыйскіх крумянках
менскай дзясцікласніцы

каб
навучыцца плаваць
як жабка
а таксама на спіныцы
на каленках
абавязкова на каленках
і ўсімі іншымі стылямі

каб
пад касмічным позіркам
нашага суўдзельніка
Гільгамеша
адчуць
пяшчотны ўкол
срэбнага
струмка
неўміручасці

15 (7)

ЮБІЛЕЙ

▶ АСОБА

ШЛЯХАМ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Аляксандр ТАМКОВІЧ

Самым няпростым у рабоце над гэтым нарысам было пазбегнуць высакароднага пафасу. Я столькі разоў чуў, як прозвішча Ніла Гілевіча сустракалі апладысмантамі, што пазбегнуць паважлівага піетэту было вельмі складана. А ўзяўся за работу толькі тады, калі зразумеў, што пафас у творчасці Ніла Гілевіча — далёка не самае галоўнае. Так, ён піша па-майстэрску, але робіць гэта не таму, што выкарыстоўвае прыгожыя словы, а таму, што творы гэтага ЧАЛАВЕКА ідуць ад самага сэрца.

Дзеці вайны

Вывучаючы біяграфіі знакамітых беларускіх творцаў, я заўважыў адну заканамернасць: большасць з іх — сялянскага паходжання. І гэта невыпадкова. Іх шчырая любоў да роднай краіны пачыналася з любові да роднай прыроды, замілавання сваёй малой радзімай.

Ніл Гілевіч у гэтым сэнсе — не выключэнне. Ён нарадзіўся 30 верасня 1931 года ў прыгожай беларускай вёсцы Слабада, што на Лагойшчыне, недалёка ад трагічна вядомай Хатыні. У сялянскай сям'і было восем дзяцей.

Яго бацька, Сымон Пятровіч, як і многія ў тых гады, фанатычна верыў у камуністычныя ідэалы. Спачатку стаў камсамольцам, а потым і сябрам бальшавіцкай партыі. Ва ўзросце ледзьве за дваццаць быў абраны прызначаны старшынёй сельскага савету.

Таму цалкам лагічна, што з самага пачатку нямецкай акупацыі Беларусі Сымон Пятровіч апынуўся ў партызанскім падполлі. Тры гады над сям'ёй, што заставалася ў вёсцы, лунала смяротная пагроза. Але Бог, у якога не верыў заўзяты атэіст-камуніст, мілаваў, а людзі не выдалі.

Цікава, што праз многія гады менавіта яго сын стане не толькі знакамітым паэтам і грамадскім дзеячам, але і самым актыўным прыхільнікам адраджэння ўсіх старажытных народна-рэлігійных святаў, абрадаў, звычаяў. Праўду кажучы, што Боскія шляхі «неісповедимы».

Творчы дэбют

Адбыўся ён у дзіцячым часопісе «Бярозка» ў 1946 годзе, дзе з'явіўся верш Ніла Гілевіча «Яблынька». Маладому паэту было тады ўсяго пятнаццаць гадоў, але ён ужо пастаянна працаваў калгасным паштальёнам.

Як адзначаў вядомы філосаф і літаратуразнаўца Уладзімір Конан, які, на жаль, тры месяцы таму пайшоў ад нас: «Градзчынную беларушчыну будучага паэта ўвасабляла таленавітая, духоўна багатая сялянка — Кацярына

Мікалаеўна». Мабыць, яе «гены» і сталі прычынай таго, што сын з дзяцінства пачаў цікавіцца лірыкай Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Паўлюка Труса, чытаць творы Аляксандра Пушкіна, Сяргея Ясеніна, Аляксандра Твардоўскага. Больш за тое, пачаў запісваць у роднай Слабадзе і навакольных вёсках народныя песні.

Пасля творчага дэбюту пачалі друкавацца іншыя вершы. У 1947 годзе Ніла запрасілі ў Мінск на першую нараду маладых літаратараў, дзе сярод іншых былі Мікола Аўрамчык, Андрэй Макаёнак, Іван Шамякін. Там жа пашанцавала паслухаць Якуба Коласа, Янку Маўра, Пітра Глебку, Петруся Броўку, Пімена Панчанку, Алеся Якімовіча.

Напісаў гэтыя прозвішчы — і аж дух захапіла. Магчыма, нешта падобнае тады адчуваў і таленавіты юнак Ніл Гілевіч. І не мог ведаць, што праз шмат гадоў ён, як і яны, таксама стане патрырхам беларускай літаратуры.

А першы паэтычны зборнік «Песня ў дарогу» Ніла Гілевіча, у які ўвайшлі студэнцкія вершы, пабачыў свет у 1957 годзе і адразу стаў, як модна зараз казаць, топ-падзейяй.

Метамарфозы лёсу

У 1947 годзе Ніл Гілевіч паступіў у мінскае педагагічнае вучылішча, якое скончыў у 1951 годзе. Апошні год вучобы спалу-

Паэт працуе. Нягледзячы на гады і здароўе. Ужо пабачылі свет больш за 40 кніг паэзіі, прозы, п'ес, сатыры, гумару і перакладаў

чаў з працай настаўніка ў адной са сталічных школ. Але на гэтым не спыніўся і ў 1956 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а пасля і аспірантуру пры ім. Праз чатыры гады (з 1960 па 1986) стаў супрацоўнікам кафедры беларускай літаратуры ўніверсітэта. З 1958 да 1963 года працаваў літкансультантам газеты «Звязда», рэдактарам альманаху замежнай літаратуры «Далягля-

ды». У 1954 годзе яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў БССР.

У 1963 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю па гісторыі беларускай паэзіі ХХ стагоддзя. У 1978 годзе атрымаў вучонае званне прафесара. У 1980 годзе яму прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча навукі.

У 1980 годзе Ніла Сымонавіча абіраюць першым сакратаром праўлення СП БССР, якім ён прабыў да 1989. Дзесяць гадоў (1981–1991) ён таксама абіраўся і сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў усёго СССР.

У 1980 годзе Ніл Гілевіч стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы за кнігу паэзіі «У добрай згодзе» і перакладчыцкую дзейнасць, у 1986 годзе — Міжнароднай прэміі імя Хрыста Боцева за рэвалюцыйную паэзію і публіцыстыку, а ў 2007-м — украінскай прэміі імя Івана Франка.

Ён узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, медалём Францыска Скарыны, балгарскім ордэнам Кірыла і Мяфодзія I ступені, ордэнам «Югаслаўскай зоркі» са стужкай. А самай апошняй па часе ўзнагародай Нілу Гілевічу стаўся ордэн князя Яраслава Мудрага III ступені, які па даручэнні прэзідэнта Украіны ўручыў яму тагачасны міністр замежных спраў Украіны Барыс Тарасюк.

Прашу дараваць мне гэты біяграфічна-храналагічны пералік, але зроблены ён не выпадкова. Шмат разоў даводзілася раз-

маўляць з людзьмі, якія распавядалі пра сваё «асабістае савецкае дысідэнцтва». Маўляў, ужо тады яны супрацьстаялі сістэме. Як казаў Станіслаўскі — не веру.

Наадварот. Шмат прыкладаў, таго, што ТАЯ паспяхова стала апірышчам для паспяховасці ГЭТАЙ. Добра вядома: узаемаадносінны сапраўдны творчай асобы і ўлады ва ўсе часы былі вельмі складанымі. І Ніл Сымонавіч Гілевіч — яскравае таму

пацверджанне. Не думаю, што камуністычнай ідэалогіі падабаўся яго «нацыяналістычны ўхіл»...

Свежае паветра перабудовы

У 1985 годзе Ніла Гілевіча першы раз абралі ў Вярхоўны Савет БССР. У XI скліканні ён быў кіраўніком працоўнай групы па падрыхтоўцы праекту Закона аб мовах. Нагадаю, 26 студзеня 1990 года на 14-й сесіі Вярхоўнага Савета БССР XI склікання закон быў прыняты пераважнай большасцю галасоў. На жаль, рэферэндумам 14 мая 1995 года той закон быў адменены.

На выбарах 1990 года Ніла Гілевіча зноў абралі дэпутатам Вярхоўнага Савета, які абрэвіятуру «БССР» змяніў на «РБ». Ніл Сымонавіч стаў сябрам Прэзідыума ВС і старшынёй Камісіі па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны.

Напэўна, у тых гады яму здавалася, што абвешчана ў 1991 годзе незалежнасць краіны — гэта назаўсёды. Але прайшло 20 гадоў — і амаль усё, за што некалі змагаліся Ніл Сымонавіч з папелічкі, ці знішчана, ці знаходзіцца пад пагрозай. Сумна...

Не буду ўспамінаць усё абставіны і акалічнасці падзей апошніх двух дзесяцігоддзяў, адзначу толькі, што яны, мякка кажучы, не падымалі жыццёвы тонус вядомага паэта. Як і многія з нас, ён бачыць падзел беларускага грамадства на «сваіх» і «чужых» і пераносіць гэта вельмі балюча.

Зараз прозвішча Ніла Сымонавіча амаль пад забаронай, таму што ён прынцыпова не пайшоў у новы Саюз пісьменнікаў Беларусі. Інакш не мог, таму што прытрымліваецца поглядаў, якія зараз называюць «пятай калонай».

Падчас прэзідэнцкай кампаніі 2006 года Ніл Гілевіч уваходзіў у выбарчы штаб Аляксандра Казуліна, і ў гэтым жа годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» адмовілася ад друку яго кнігі «Выбранае».

Народны паэт

У 1989 годзе Ніл Гілевіч быў абраны старшынёй рэспублікан-

скага Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Магчыма, пасада не самая галоўная ў сучаснай Беларусі, але яна даволі красамоўна сведчыць пра аўтарытэт чалавека. Асабліва, калі ўлічыць, што менавіта Гілевіч быў першым старшынёй гэтага грамадскага аб'яднання і галоўным рэдактарам газеты ТБМ «Наша слова».

Калі ў пачатку 90-х з'явілася ананімная паэма «Сказ пра Лысую гару», многія адразу прыпісалі аўтарства гэтага твора Нілу Сымонавічу. І мелі на тое рацыю — высокая якасць, арыгінальны гумар, лёгкасць стылю.

І не памыліліся. 30 жніўня 2003 года газета «Народная воля» надрукавала знакамітую паэму не пад легендарным ужо псеўданімам «Францішак Вядзьмак-Лысагорскі», а пад сапраўдным прозвішчам аўтара — Ніл Гілевіч. Больш за тое, публікацыі папярэднічаў грунтоўны артыкул Ніла Сымонавіча, у якім ён распадаўся пра шлях твора. У тым жа годзе паэма выйшла асобнай кнігай.

Памятаю, што ў той момант мяне ўразіў не сам факт раскрыцця тайны аўтарства. Нагадаю, «Сказ...» пабудаваны на тым, што аўтар па-добраму іранізуе з некаторых сваіх сяброў і аднадумцаў. На мой погляд, менавіта гэтага сучаснай беларускай грамадзянскай супольнасці і не хапае. Не ўмеем мы крытычна, з гумарам, з самаіроніяй ставіцца да саміх сябе. Не палічыце банальнасцю, але казаць «непрыемную» праўду сваім папелічкікам значна цяжэй, чым змагацца з лужымі апанентамі.

Баюся памыліцца, але дакладную лічбу твораў, якія належаць пяру Ніла Гілевіча, можа назваць толькі ён сам. І то з пэўнымі цяжкасцямі, бо выніковая лічба пастаянна ўзрастае. Паэт працуе. Нягледзячы на гады і здароўе. Ужо пабачылі свет больш за 40 кніг паэзіі, прозы, п'ес, сатыры, гумару і перакладаў.

Пра апошнія трэба сказаць асобна, бо памеры перакладчыцкай дзейнасці Ніла Сымонавіча ўражваюць. Гэта дзякуючы яму на беларускай мове загучалі вершы лепшых паэтаў Балгарыі, Славеніі, Сербіі, Харватыі, Босніі, Расіі, Украіны, Польшчы і г.д. Ды і яго творы таксама пераводзілі на дзясяткі замежных моваў, сярод якіх ёсць нават хіндзі.

З адным такім перакладчыкам мне пашанцавала пазнаёміцца асабіста. Гутарка пра былога славацкага амбасадара Любаміра Рэгака, з якім я зрабіў некалькі інтэрв'ю. І ў кожным ён гаварыў, што ў дадзены момант займаецца перакладамі на славацкую мову вершаў Ніла Гілевіча. Нават калі пасля Беларусі працаваў у Брусэлі.

У 1991 годзе Нілу Сымонавічу Гілевічу было нададзена званне народнага паэта Беларусі. У гісторыі нашай краіны такіх людзей толькі восем. Акрамя Гілевіча — Янка Купала, Якуб Колас, Аркадзь Куляшоў, Пятруся Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, Рыгор Барадулін. Пагадзіцеся, вельмі пачэсная кампанія.

▶ ПЕРАЖЫТАЕ

ХМАРНЫМ ВЕЧАРАМ

ЗНОЙДЗЕННЯ Ё РОЗНЫХ СШЫТКАХ І НАТАТНІЧКАХ ЗНАТОЎКІ РОЗДУМАЎ, ЗГАДАК, ЗАЎВАГ ДА ПРАЧЫТАНАГА

Ніл ГІЛЕВІЧ

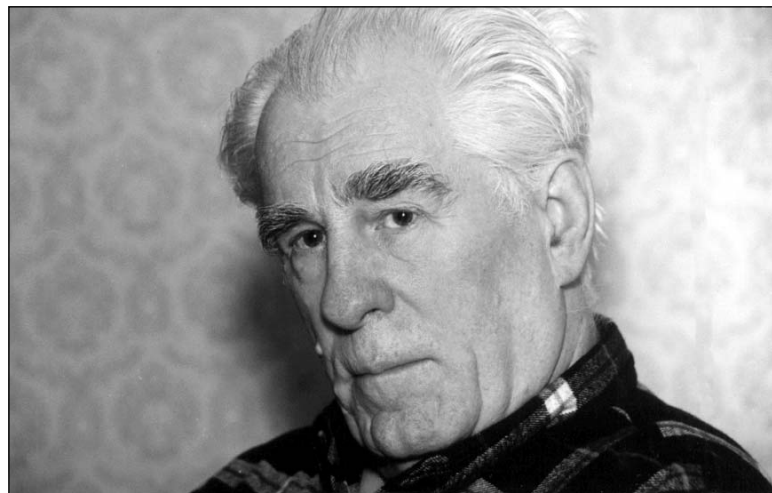
30 верасня народнаму паэту Беларусі, празаіку, публіцысту, фалькларысту, літаратуразнаўцу, драматургу, грамадскаму і дзяржаўнаму дзеячу Нілу Сымонавічу ГІЛЕВІЧУ споўнілася 80 гадоў. «Новы час» і «Літаратурная Беларусь» сонечна віншуюць паважанага юбіяра, жадаюць радасці, здароўя і адраджэння яго жыццёвай мары — беларускай Беларусі!

Неўпрыкмет, незаўважна, паціху-памалу

Неўпрыкмет, незаўважна, паціху-памалу ідзе-набліжаецца наша нацыянальная смерць. Чаму ідзе? Таму што яшчэ стагоддзе назад была пастаўлена (кім — пытанне лішняе) непадлеглая адмене стратэгічная мэта: ліквідаваць галоўную вызначальную адзнаку беларускага этнасу — яго мову. Задача задач — знішчыць мову! Якімі спосабамі? Самымі рознымі. А найперш — заменай нашых адвечных карэнных слоў прышлымі. У тым ліку заменай імён, назваў вёсак, вуліц, кветак, траў, посуду, адзетку і г.д. і г.д. Вось так ідзе на мову смерць. Асабліва небяспека ў тым, што ідзе непрыкметна, што гэтыя замены адбываюцца незаўважна і як правіла без прымусу. Будзем нашага звярка называць белка, белачка — ну і няблага, досыць прыгожа, — і скоро забудзем, што тысячы гадоў нашы продкі называлі гэтага звярка вавёркай, вавёркачкай. Было дрэўца яленец або ялавец, — а цяпер яно — можжевельник. Што — лепш, мілагучней, прыгажэй, чым ялавец? Зусім наадварот. А чаму замянілі? Таму што з Расіі прывезлі ў нашу краіну «можжевелевую водку»? І так — тысячы, тысячы, тысячы нашых цудоўных прыродных назваў перасталі быць нашымі. Наогул зніклі з сусветнага лексікону, бо ні ў якую іншую мову не перайшлі. А ім жа цаны няма! Кожнае з іх — твор нацыянальнага генія.

З непахісным класавым падыходам

Прачытаў у газеце, што на Янаўшчыне, на Палессі, зруйнавалі магілу слаўтага земляка Напалеона Орды — спатрэбіўся пляц пад новую школу. Іншага месца для школы не знайшлося. Вядома, мясцінка прыгожая, прыглядная, вабная. Не магло ж добра, сумленна, набожных людзі пахаваць вялікага чалавека абы-дзе. Мясцінка прыго-

жая! Магілу выдатнага мастака, кампазітара, асветніка пусцілі пад школу — гэта значыць, у імя асветы, культуры, духоўнасці. І будучы цяпер прагнаць да мастацтва, да музыкі, да ведаў дзеткі хадзіць, бегаць, скакаць на касцях Напалеона Орды. Ужо робяць гэта. А магло б па дарозе ў школу спыняцца каля магілы, каб пакласці кветкі. І магло б прыходзіць са школы (можа, нават усёй школай), каб на святым месцы падумаць пра высокае, нябеснае, вечнае, а найперш — пра Бацькаўшчыну. І школа магла б насіць імя Напалеона Орды.

Божа прамілы прасветлы! І што ж гэта ў нас і з намі робіцца?

Ад ганебнага ўчынку землякоў Орды перакінуўся памяццю да іншых вядомых мне фактаў дзікага «зямлячкага» вандалізму ў дачыненні да магіл слаўных сыноў Беларусі. У пачатку 1960-х я доўга стаяў каля помнічка на магіле графу Тышкевічу. У маім родным Лагойску. Каля ўжо моцна разбуранага ў самым версе Касцёла. Стаяў і думаў: як добра, што захаваўся гэты помнічак выдатнаму вучонаму, палымянаму патрыёту Беларусі! Касцёл, можа быць, калі-небудзь адбудуюць, адновяць, і будучы прыходзіць сюды вернікі, і будучы пакланяцца дарагой магіле. Праз нейкі час пачуў, што касцёл дарэзбурлі, і пры гэтым зруйнавалі магілу слаўтага земляка. Ушчэнт, так, што і следу не засталася. Помню, спытаў добра знаёмага мне старажыла Лагойску, прадстаўніка мясцовай эліты, вядомага ў раёне чалавека: «Што ж гэта вы зрабілі, дарагія мае землякі? Як вы дадумаліся — зруйнаваць магілу Тышкевіча?». І пачуў адказ, ад якога мне стала блага: «Дык ён жа быў графам! Эксплуататарам-крывапіўцам!». І паглядзеў на мяне мой знаёмы са здзіўленнем: маўляў, гэта ж так натуральна і зразумела для ўсіх будаўнікоў камуністычнага грамадства. Да класавых ворагаў — ніякай пашаны!

Вось такі непахісны класавы падыход да нашага мінулага. А дакладней — да таго, што павінна быць нашым вечным: да сваёй, беларускай, культуры, да сваёй нацыянальнай душы.

І ўспомнілася...

Прачытаў у «Літаратурнай газете» артыкул Іны Растоўцавай «Случай Леонова, или Мыслить дальше». Напісаны з нагоды выхаду ў свет кнігі Захара Прылепіна «Леонид Леонов. Игра его была огромна» (у серыі «ЖЗЛ»). Вельмі змястоўны аналітычны артыкул, з'яўна публіцыстычным замесам. Божа, якая глыба — Ляонаў! Як імпануе мне яго думанне, яго бачанне і разуменне часу! Як мне гэта блізка і дорага!..

І ўспомнілася... Недзе ў канцы 70-х, у Сафіі, у Народным тэатры быў вялікі ўрачысты вечар. Па заканчэнні я выйшаў у фая, каб ісці ў гасцініцу. І раптам... Во неспадзяванка! Наўзбоч ад дзвярэй стаіць... Леанід Максімавіч Ляонаў! У плашчы (ці лёгкае пальтэчка), у бярэтцы. У акулрах, знаёмых па фотаздымках. З кійком у руцэ. Сам Ляонаў! Я не чуў аб яго прыездзе ў Балгарыю. Стаіць і, па ўсім відаць, кагосьці чакае. Напэўна, кагосьці з кіраўнікоў Саюза пісьменнікаў. Я запыніў-

ся, зрабіў выгляд, што таксама кагосьці чакаю, і хвіліны дзве паназіраў за вялікім слаўным пісьменнікам. Ляонаў... Блізкі сябар Ясеніна. Вучань і сябар Максіма Горкага. Жывая гісторыя рускай савецкай літаратуры. Аўтар «Барсукоў», «Соці», «Дарогі на акіян», «Рускага лесу»... Было падумаў: зараз падыду, папрашу прабачэння і выкажу яму падзяку — вялікую і шчырую чытацкую падзяку, прызнаўшыся, вядома, што я з Беларусі. На шчасце, тут жа спахапіўся, усароміўся набеглай думкі і працягваў неўпрыкмет назіраць за Леанідам Максімавічам зводдаль. Неўзабаве якісь вышкалены чыноўнік запрасіў яго на выхад...

А мог бы яшчэ столькі зрабіць для Беларусі

Перачытаў — праз дваццаць гадоў пасля першага чытання — аповесць Алеся Адамовіча «Последняя пастораль». Тады, у 1987-м, сама задума гэтай яго фантастычнай рэчы мне здалася занадта адвольнай. І ў дакладзе на пленуме Саюза пісьменнікаў я выказаў сваё сумненне ўголас, з трыбуны. Помню, на перапынку Васіль Быкаў сказаў мне: «Выдатны даклад, такога яшчэ ніколі ў гэтай зале не было, але — нашто ты зачэпіў Сашу? Дарэмна ты гэта зрабіў, дарэмна!». Рэпліка сябра ўразіла мяне, я нават збянтэжыўся. «Навошта ты зачэпіў Сашу?..» Маўляў, ты ж ведаў, што яго чапаць нельга. А я — не ведаў. Неяк ніколі не падумаў, што Алесь у нашай літаратуры «недатыкальны». Ну, але зрабіў я гэта дарэмна, у чым зусім неўзабаве пераканаўся. У маскоўскай

«Літаратурнай газете», галоўнай трыбуне Саюза пісьменнікаў СССР, паявілася публікацыя, у якой пакрыўджаны мной Алесь Міхайлавіч, крытыкнуўшы адзін сучасны вершаваны раман, прыпісаў мне не больш не менш як «утробную філасофію». Вось так! А я і гэтага не ведаў, што ў маім рамане і наогул у маёй пазіі «утробная філасофія». Ах, Васіль, Васіль! І чаму ж ты мяне не папярэдзіў, што «Сашу чапаць нельга»? Ну, але такой бяды. Урок атрымаў — і супакойся.

Мінула дваццаць гадоў. Што я думаю, перагартыўшы аповесць, сёння? Што гэта — паўтарэнне міфа пра сусветны патоп. На сучасным узроўні думання. Фантастычны сюжэт. Для роздму. Ну так, думаць пра гэта трэба. Каб такога «атамнага патопа» не адбылося — трэба своечасова знішчыць Гітлера — пад якім бы імем ён ні паявіўся. А для гэтага трэба ўсім чалавецтвам чытаць кнігу «Я з вогненнай вёскі» (адзін з яе аўтараў — Адамовіч). Гэта вам не фантастыка: сэрца не вытрымлівае, не адольвае жаху...

Выдатны беларускі літаратуразнаўца і крытык, таленавіты рускі (расійскамоўны) белетрыст, актыўны і мужны грамадскі дзеяч. Алесь Міхайлавіч Адамовіч. Яго прысутнасць у Беларусі другой паловы XX стагоддзя была не проста заўважнай, а яркай і дзейсна-ўплывовай на грамадскае, літаратурнае і навуковае жыццё ў рэспубліцы. І трэба ж: раптам, для ўсіх нечакана, з'ехаў з Беларусі ў Маскву. Стаў масквічом. Атрымаў высокую службовую

З Алесем Адамовічам і Васілём Быкавым. 80-я гады

пасаду. А далей? А далей нейкі недарэчны парадокс: нястомны змагар за выратаванне чалавецтва памёр ад разрыву сэрца ў барацьбе за маёмасць маскоўскага Літфонда! І нашто яна была яму — тая маёмасць? А столькі мог бы яшчэ зрабіць для Беларусі, калі б не спакусіўся выгадамі «цэнтра»! Беларусь шчыра аплкала цяжкую страту, і яго родная Глуша прыняла цела знакамітага сына на сваеклады.

Усё яшчэ не стаміліся

Чытаю ці слухаю па радыё плявузганне наконт аўтарства «Сказа пра Лысую гару» і з агідай прамаўляю сабе: ну ты падумай! Усё яшчэ не стаміліся! Усё яшчэ гуляюць у гэтыя неразумныя, нікчэмныя гульні — як нейкія калялітаратурныя патулякі і блазны, невукі, што не маюць элементарнай літаратурнай адукацыі.

І зноў вяртаюся ў думках да незвычайнага лёсу паэмы і да бяды-гора аўтара, якое ён зусім зусім не прадбачыў. Бо калі б прадбачыў...

Як толькі «Сказ» пайшоў (падпольна) па людзях і заінтрыгаваны чытачы пачалі гадаць, хто віноўнік гэтай небывалай сенсацыі (хто аўтар?), ніводзін з іх — ні тады ж адразу, ні пасля — не назваў прозвішча паэта, які праз 25 гадоў сам назваў сябе аўтарам легендарнай паэмы. Ці не дзіўна? Называліся дзясяткі паэтаў — і выдатных, і проста таленавітых, і нават малаздольных, — і ніхто не назваў яго. І зразумела чаму. А на якіх падставах называць? Хіба ў яго вершы, у яго почырку, у яго мове, у яго грамадзянскай пазіцыі ёсць хоць нешта, што нагадвае прыродны дух, паэтыку і стыль «Сказа пра Лысую гару»? Не кажучы пра ўсё іншае (рытміка і інтанацыя верша, маральны пафас, фарбы сатырычнага пісьма: іронія, сарказм, гратэск), дастаткова больш-менш уважліва даследаваць мову — лексіку, фразеалогію і сінтаксіс — аўтара паэмы і мову самазванага прэтэндэнта на аўтарства, каб пераканацца, чыё піро выводзіла радок за радком увесь тэкст «Сказа».

А яшчэ ёсць такі панятак, як «вобраз паэта». Дасведчаны чытач паззіі, як правіла, бачыць, уяўляе вобраз паэта, вобраз чалавека і творцы, бо калі гэта паэт сапраўдны, то ў ягонай творчасці абавязкова адлюстраваны яго чалавечы характар, строй ягонай душы, яго ўласны погляд на жыццё, на людзей, на свет, яго разуменне добра і зла (маральныя прынцыпы), яго вернасць паэтычным настаўнікам і выпрацаваны за гады вучобы і працы эстэтычны густ, урэшце, яго жыццёвы лёс. Зыходзячы з гэтага дасведчаны чытач і меркаваў, хто можа быць аўтарам паэмы «Сказ пра Лысую гару». Ці можа, напрыклад, быць ім паэт, якому Бог не даў сатырычна-гратэскавага таленту і байцоўскага тэмпераменту?

Наймацней абразлі мяне некаторы мае сябры. Замест таго, каб сказаць прэтэндэнту на аўтарства «Сказа»: «Няўжо вам не сорамна? Вы ж маеце да «Сказа» толькі ўскоснае дачыненне!», — яны падтрымліваюць яго прэтэнзіі і тым самым натхняюць на неразумныя заявы. Госпадзе Божа мой, прасвяты і праміль! Да якіх таямніц сяброўства ты мне судзіў дажыць!

Такія выпадкі супроць аўтара «Сказа» патрабуюць самых сур'ёзных доказаў, калі мы — сур'ёзныя людзі і паважаем нашу літаратуру, лічым яе таксама сур'ёзнай. Ці ў нас пануюць норавы і парадкі літаратурнай Пашахоні?

А хамству канца няма

Выйшла ў свет новая паэтычная анталогія пра Маці, у ёй — вершы каля ста паэтаў. Натуральна, у кожнага з іх была ці ёсць маці і таму... А ў Н.Г. маці не было, і ў анталогіі Н.Г. няма, хоць яго вершы пра маці амаль паўстагоддзя беларускія дзеткі вывучалі па чытанках і хрэстаматых.

Выйшаў зборнік памяці Максіма Багдановіча, у якім — дзясяткі прысвечаных паэту вершаў, а майго верша пра трагічны лёс генія «Апошнія спатканне з Веранікай» — няма. Склалі і выдалі хлопцы-хваты анталогію беларускай літаратуры за тысячу гадоў, у якой прадстаўлены дзясяткі маіх сучаснікаў, — і равеснікаў, і маладзейшых, — а маё імя нават не ўспамінаецца.

На гэтым пералік спыняю, хоць мог бы і прадоўжыць. Ну і што зробіш? Нічога не зробіш. Хамству канца няма.

Усё думаў...

Доўгія гады падбіраў з дзіцячай балгарскай паэзіі лепшыя вершы, байкі, нейкія і пераствараў іх у беларускай мове, рабіў беларускімі. А пасля і некаторыя славенскія, і лужыцкія, і расейскія. А пасля і казкі ў прозе народаў былой Югаславіі перастварыў на наш лад. Усё думаў: спатрэбіцца беларускім дзеткам — і сёння, і заўтра, яны ж так любяць жывое, вобразнае, дасціпнае слова, пераканаўся ў гэтым на сустрэчах у школах. А яно, усё гэта, ужо і нікому не трэба. Адварнулі беларускіх дзетак ад паэзіі ў родным слове. Адварнулі!..

«Спадкаемцы»

Юбілей Купалы і Коласа... З набліжэннем гэтых вялікіх дат у культурнай гісторыі беларускага народа, у гісторыі нацыянальнай літаратуры, з набліжэннем свята ў гонар памяці тых, хто з'яўляецца найпершымі сімваламі нацыянальнай велічы і славы Беларусі, — узрошчана на расоле антыбеларушчыны заварушылася і прагавітая калялітаратурная гнюсь.

Чужакі і запраданцы ныйначай як наважылі ўзурпіраваць правы спадкаемцаў Купалы і Коласа. Яны арганізуюць літаратурныя сустрэчы і вечары ў гонар Купалы і Коласа, не разумеючы, што страшна абражаюць іх памяць — гэтым сваім крывадушшам, гэтым разгулам цыннізму. Яны як быццам не ведаюць, чаму ў 1930-м Купала зрабіў спробу пакончыць жыццё самагубствам. Як быццам не ведаюць зместу ліста Коласа ў ЦК КПБ, напісанага ім перад самай смерцю.

Запомніце, браты: у той вечар, калі крывадушнікі-цынікі будуць крычаць пра сваю вернасць традыцыям і заповітам юбіляраў, прагучыць і голас Божы; і ў каго б'ецца ў грудзях жывое чалавечае сэрца — той Яго голас пачуе. І кожны сам для сябе Яго словы паўторуць. Для сябе і для дзяцей

3 Васіліем Быкавым на святкаванні Дня волі

сваіх. Бо ж не ўсе яшчэ, не ўсе пад беларускім небам прадалі сваё сумленне.

Талент і сумленне? А што гэта такое?

Новыя гаспадары жыцця радуецца, што сацыялістычны лад у нас пераможаны і ад яго нічога не засталася. Не ведаю, ці пераможаны сацыялізм (калі ён увогуле быў у нас), але добра бачу: пераможана культура, сумленне, чалавечнасць, элементарная прыстойнасць. І перамога не капіталізм — перамаглі бессаромнасць, цыннізм, нахабства. Перамаглі дзікунства і азвярэласць. Перамаглі прафанацыя. Перамаглі бяздарнасць.

Ці не дзіўна: пры гэтым сацыялізме самыя высокія званні і ўзнагароды атрымлівалі пісьменнікі сапраўды ярка-таленавітыя, а не шэрыя і прымітыўныя. Значыць, кіраўнікі Беларусі мералі талент меркай вельмі высокай, Пэцкалі і Квэцкалі не ставілі ў адзін шэраг з Мележам, Брыльём, Быкавым, з Куляшовым, Танкам, Панчанкам... І не варта намякаць на «прыналежнасць да КПСС»: Быкаў і Брыль, напрыклад, партыйных білетаў не мелі.

Сённяшнія Пэцкалі і Квэцкалі наўна думаюць, што яны творца на ўзроўні Мележа ці Куляшова. Ну, што ж, хай цешацца. Ніякай бяды не было б, калі б на іх поспехі (піярскія, шумагонныя) не глядзелі з зайздрасцю пачаткоўцы.

Такі наступіў час. Талент і сумленне... Сора маладыя будуць пытацца: а што гэта такое?..

Эпізод у застоллі

У жніўні 1961-га ў Беларусі праходзілі Дні расійскай літаратуры, на якія прыехала ладная (чалавек пятнаццаць) група маскоўскіх паэтаў і пісьменнікаў, у тым ліку Міхаіл Святлоў, Павел Нілін, Леанід Собалеў, Юлія Друніна, Сяргей Смірноў (Брэсцкі), Якаў Хелемскі, Аляксей Каплер і іншыя. Літаратурныя сустрэчы Мінск рашыў праводзіць у абласных. Гасцей «разбілі» на дзве брыгады: адна паехала на ўсход (Магілёў-Гомель), другая — на захад (Берасце-Гародня). З гасцямі, натуральна, паехалі і мінскія творцы. Я трапіў у «заходнюю» брыгаду, якую камандавалі: ад

масквічоў — Леанід Собалеў, ад нашых — Пятро Глебкі. За дні сустрэч на Берасцейшчыне-Гародзеншчыне я пасябраваў з паэтам Уладзімірам Кастроўым, пазнаёміўся з Паўлам Ніліным, Сяргеем Смірновым, Юліяй Друнінай, Аляксеем Каплерам (муж Друнінай), Леанідам Ленчам. З нашых, апрача Глебкі, былі Максім Танк, Аляксей Русецкі, Мікола Ткачоў. Дні праходзілі, як і належала быць, святочна. Запомніўся адзін эпізод, які мяне моцна ўразіў.

Начавалі ў Белавежскай пушчы, на ўрадавай дачы. Была мілая і нябедная сяброўская вячэра. Тамадзіў у застоллі Леанід Сяргевіч Собалеў — масіўны, грузны, імпазантны, па тагачасных крытэрыях — «жывы класік». Пра кожнага з прысутных беларусаў, па законах удзячнасці, казаў добрае слоўца. Гаворачы пра Русецкага, назваў яго іншым імем. «Прабачце, ён Аляксей», — падказаў яму — нягучна, спакойна — Нілін. Божа, што ў адно імгненне зрабілася з Собалевым. Ад прыязнай лагоднасці на твары і следу не засталася. Павярнуўся да Ніліна і, набрыняўшы злосцы, на ўвесь голас раўнуў: «А вы мяне не попраўляйце! Я сам знаю, што Аляксей!..». Усе прысутныя збянтэжыліся, асабліва мы, беларусы. Ну ніяк не чакалі такога выбуху злосці. Хіба далікатная падказка калегі магла справакаваць на такі выбух? Тут, відаць, нешта іншае...

Пасля вячэры я спытаў у Ніліна, якога любіў як пісьменніка і пранікса да яго сімпатыяў як да чалавека: «Чаму ён так, Павел Філіпавіч? Як гэта зразумець?» — «Відаць, так, як усе і зразумелі. Вялікі літаратуры начальнік, кіраўнік Саюза пісьменнікаў. А ёсць і яшчэ два моманты. Першы — ён даўно нічога не піша, а Нілін стаў папулярным. Другі — ён не можа забыць, што Нілін сядзеў у Гулагу. Што сядзеў невінаваты — гэтага ён ведаць не хоча».

Было мне над чым у тую ноч падумаць! Якая была наша нядаўняя рэачаснасць — і ці скончылася яна?

Калі я пісаў раман у вершах «Родныя дзеці», эпізод, пра які тут распавёў, мне вельмі прыдаўся пры абмалеўцы вобраза аднаго з герояў твора — Мікіты, дубава-тага і фанабэрыста начальніка ваеннага маштабу. Дзея таксама адбываецца ў застоллі.

Тут дзядзька Лёкса па пасудзе Ударыў зноў: — Прашу наліць! Мікіта Зміцеравіч будзе У гонар маці гаварыць!

Мікіта выкачаў хвіліну, Пакуль заціх-улёгся шум, Устаў наважна, нос закінуў, Як перад люстрам харашун.

— Што ж, еслі просіць прадсядацель Ці, ізвіняюся, тамада, Каб я сказаў што к гэтай даце, То я далжон атвеціць: да!

Дык вот у нашай юбіляркі Есь многа якастваў такіх, Што быў бы грэх не выпіць чаркі, Не ўшанаваць пачотам іх.

А першым якаствам законна Шчытаю я без лішніх слоў, Што, хоць і ў вобразе прыклонным, Ана не знаець дактароў.

Другое якаства па праву Адмецім такжа мы спаўна, Што патрудзілася на славу За жыць працоўную ана.

А трэцім якаствам гардзіцца

Найболей нада, што ўдава Зрасціла нас, как гаварыцца, І ў жыць пуцёўку нам дала.

У ту вужасную разруху, Благадара і вапракі, Ана не пала сілай духу: Пускала нас — как ціці з рукі!..

Тут выйшла пауза малая, І д'ябал Вінька не стрываў: — А што бабуся залатая І ўнукаў любіць — не сказаў!

Мікіта згроб сурвэтку ў пальцы, Махнуў рукою, як ластом: — А вы мяне не напраўляйце! — Раўнуў на Віньку цераз стол.

— Я лучча знаю, што бабуся! І ўсё я знаю, што к чаму! А еслі ў чом і абыбуся — М'яне напавіць есь каму!

А Павел Нілін у сваёй новай апавесці «Праз могількі», напісанай неўзабаве пасля паездкі ў Беларусь, стварыў вельмі высакародны вобраз беларускай дзяўчыны, якой і прозвішча даў беларускае — Гілевіч. Наташа Гілевіч.

▶ ВЕРШЫ

У ЧАЎНЕ ПА ВЯЛІКАЙ ВАДЗЕ

Сяржук СЫС

Застацца жыць...

Застацца жыць на роднае зямлі,
Калі шалёны рум нявечыць, круціць...
Насуперак палонцы і пятлі,
Смярдзючым нарам, кулі ці атруце.

Застацца жыць хаця б яшчэ таму,
Каб перажыць чарговую карыду:
Ператрываць і ганьбу, і турму,
Ды стаць вышэй людскога суіцыду.

Калі б...

Высокія драўляныя вароты
У зацені здаўна знаёмых ліп...
І мроіва вярчонае самоты,
І гэтае спрадвечнае: «Калі б...»

Калі б я змог вярнуць юнацтва ліпам,
Калі б пачуць ізноў з-за плоту спеў
Таёмны, мілагучны, сціплы...
Але аж да адчаю не паспеў.

Пахілы плот... яму мо год да скону,
Але тады здавалася — бар'ер.
Цяпер крывы, трухлявы і зялёны,
І мы з табой трухлявыя цяпер.

Не пераскочыў я калісьці ўпотаі
Мяжу найлепшай з страчаных сядзіб.
Парываюць замшэлыя вароты —
Уладары нязбытнага «Калі б...»

Адбіткі нашых пальцаў
спаткаюцца міжволі
на лавах і парэнчах,
на чаранку нажа...
А я хачу сустрэчы іх
не ў горадзе, а ў полі,
ускраіны якога
ахутвае імжа.

А я хачу сустрэчы іх
жывой і нечаканай,
каб некалі далонька
знайшла сваю далонь.
Каб тое поле чула:
«Дык вось ты дзе, каханы!»,
Каб поле ўрэшце ўбачыла
У даланнях агонь.

Душа мая — як лёс старых калёс:
Прыткнуліся нямогла да абочын...
Што шлях ліхі дазвання не распрос?
То боскі дар — жанчыны любай вочы.

Душа мая — няветлае жытло,
Дзе нат агмень халодны і сірочы.
Але і тут здаралася цяпло,
То боскі дар — з жанчынай любай ночы.

Душа мая, такую будзь, як ёсць,
Я не баюся твоей спакой сурочыць.
Хай да цябе часцей прыходзіць госьць
Няспешнаю паходкаю жаночай.

І калі больш не будзе дажджоў і завей,
А адно — безнадзейнасць скразная,
І калі за бранёю службовых дзвярэй
Мяне болей сябры не пазнаюць,
І калі аж да пятак жыццё апячэ,
І калі пачарнею з адчаю —
Веру, знойдзеца выйсце яшчэ —
Я нап'юся дыш заспяваю.

Залатыя вароны

Некалі свет жыў па іншых законах,
Шмат надаралася дзіваў тады —
Ладзілі срэбныя птушкі вароны

Фота Галіны Дубінецкай

З тымі, чый колер быў залаты.
Разам шугалі ў бязмежнае неба,
Разам птушыны ўчынялі разбой.
Рваў цішыню іх сумесны малебен
Трэснутай іерыхонскай трубой.
Ды з вышыні, наглядзеўшыся ўволю
На чалавечы падман і хаўрус,
Срэбныя сталі чарней ад вуголля,
Лепшы забралі прытулак і кус.
Залатакрылым і безабаронным
Чорныя вынеслі хцівы прысуд...
І назаўжды залатыя вароны
Зніклі і болей не з'явіцца тут.

Бывай, Ярыначка, бывай!
Калі б я мог, дык стаў дакладна
Дарогай на Друскінінкай,
Пяшчотнай і спагаднай.

Па мне праехала каб ты,
Ды каб хоць раз, хоць крыху,
Пачула нервы-правады
Пакінутага псіха.

Тут горад, восень і адчай
Сышліся ў пантаміме,
Кашмары сняцца па начах,
А дні даўжэй за зімы.

Жыву пульсацыяй хвілін,
Што сталі сувязнымі...
Я без цябе, ды не адзін,
Між тэлефонных ліній.

Да хаты

Дахаты дахаты дахаты
стаў непатрэбным,
стаў вінаватым...

зламалі бясконцыя войны
начныя пачварыны-чэрці
а мне ўсё адно спакойна
калі нават проста ўмерці
Чэрці — паўсюль, навокал
наспраць мяне і збоку
прасочваюцца праз вокны
лезуць па вадасцёку...
навошта слізгаць па снезе
змагаючыся з аблогай:

як хораша Дома крэціць
пра дзетак сваіх ды Бога...

У сіроцкім жытле

...Вось дом, дзе не жыве ніхто...
Не парушаючы спакою і засоваў,
Злінялы цень свой, нібы паліто,
Пакінуў на прыступках адмысловых.
Так млосна тут, ні ладу, ні душы,
Рыпцяць услед рассохлыя масніцы, —
Іх цяжкі стогн бяссільны заглушыць
Нямы дакор сіроцкае бажніцы.
Адкрыіцеся, выявы абразоў,
Дзе той, хто спавядаўся перад вамі,
Хто кінуў дом, а сам адсюль сышоў?
І я адказ пачуў пад абразамі:
«Хто быў паперад, той ужо даўно,
Узлезшы на бялюткія аблогі,
Знік незваротна ў вечным руме сноў...
А шлях туды ёсць блізка і далёкі.
Зірні, як прагна ічэрцыца праём,
Дзе ўдзень і ўноч палюе Зніч змарнелы,
Прымі ўладанне, стань гаспадаром,
Каб у жытле жыццё не адрунела.
А ледзь надыдзе вызначаны час
І ў Судны дзень завершацца падлікі...»
Я прыгадаў, што вельмі мала нас,
І скінуў на парозе чаравікі.

Начныя павукі

Не, не трагічны выпадак які —
Нас загрызуць начныя павукі.

Абачліва-нябачныя стварэнні,
Не пакідаюць шораху і ценяў,

Вылазяць ціха з хованак штоночы,
Каб запаўзіць у галовы нам праз вочы.

Іх часам шпацыруе да халеры
Бульварамі знясіленых артэрыі,

Гуляюць па крыві і пэўна мараць
Стварыць для нас сцэнарыі кашмараў.

І ў глуханоч павуччая пяхота
Аднойчы змажа скуру ліпкім потам,

А сэрца разляціцца, як лушпінне,
Спавітае смяротным павуціннем.

Як крыводна ведаць гэта, мужыкі:
Нас загрызуць начныя павукі.

Эга

Прыспеівае фініш —
І ты разумееш:
Усіх не абдымеш,
Усіх не сагрэеш...

SOS!

Аглушаны знянацку лістападам,
Я ціхім лісцем долу ападаў.
Даруйце мне, сцяжыны і прысады,
За тое, што зваліўся, як бяда.

Укрыў зямлю ашмоццем свайго цела,
Якое нёс табе, ды ўшчэнт распрос,
А ты па мне прайшла... і шапацела
Услед няспешным крокам «СОС!»

Спыніся, глянь углыб маіх адценняў —
Рубін і охра, чырвань... вось букет!
Сагні яшчэ дзявоцкія калені,
Складзі з мяне нябачаны партрэт.

А ў ноч, калі заснеш адна ў пакоі,
Рассыпаўшы салому пахкіх кос,
Прысніш, што не букет, а я з табой,
Што гэта я шаптаў адчайна «СОС!».

Элегія

Як парк за лета загарэў,
Стаў пляжнікам агністым.
Нырца даю у прыцень дрэў,
Чыноўніка-ўрачыстых.
Адчуць жыццё пасля турбот
У ціхім шэпце лісія,
Забыцца пра кругазварот
Зусім нікчэмных выйсцяў.
І агарне ічымлівы сум,
Што так, а не іначай:
З камля жыцця скубем тырсу
І тлеем без астачы.
Наўпросткі, без сцяжыны,
А здаду: «Ён шукае дуб,
Сабе на дамавіну».

У парку пустэльным
Каханне жыве,
Яму тут хораша жыць,
Схавалася недзе ў
Мокрай траве,
Дзе слэзкі крыштальнай імжы.
Падобна нацятай тугой цецеўе
Жаданне лістотай дрыжыць,
Чару яно, за сабою заве
У восенскія вітразы.
Але прыпыніся, замры і ўяві,
Пакліч яго ціха, скажы
Аб тым, як у гэтай
Дажджлівай крыві
Няма для кахання мяжы.
Спакуслівы вечар
Паволі плыве
Над паркам, што на Сажы...
Пяшчотная восень і постаці дзве,
Якім паасобку не жыць.

У чаўне па вялікай вадзе
плыць і піць узахлёб паветра,
кіравацца далей ад людзей, —
спадзявацца на літасць ветру.

Плакаць вольна з крывым дажджом,
помніць бераг, сухі й высокі,
чуць, як першы разложысты гром
раздзірае шыхты аблокаў.

Углядацца радзей і радзей
у зліццё паўнаводдзя з небам...
У чаўне па вялікай вадзе
Мне да неба дагрэбці трэба.

▶ АПОВЕД

НЯСПЫННАЕ МАЎЛЕННЕ

Сяргей КАЛЕНДА

1.

— Я нарадзілася пасля вайны, малой бегала па гарадах і палях, толькі паспявала кідацца долу, балоча ўдараючыся жыватам, бо як першы заповіт памятала, што калі чуеш, як гудзе самалёт, хутка падай долу, хавайся ў траве... усе жахаліся ўсяго, нават «кукурунікаў», якія апрацоўвалі палі... у нас спачатку жыло вельмі шмат яўрэяў, добра было, суседнічалі, нават сялібамі... але іх знішчылі разам з беларусамі амаль цалкам (бабуля Ніна сядзела на ганку, жвавая, рэзка, добрая, яна праз усе жыццё прайшла такой, мужнай, рашучай, упартай, часта нервалавалася, часта хутка выходзіла з сябе, я раней на яе шмат за што крыўдаваў, але потым пераканаўся, тым болей, што не толькі сам, але і родныя пачалі заўважаць, што ўсе тыя рысы характару, якія належалі ёй, тыя самыя — раздражнёнасць, нервовасць, упартасць, належыць таксама й мне)... а сяліба наша, вялікая была, з сада, які прасціраўся на шмат метраў, калі не кіламетраў, вішні раслі, яблыні, грушы, слівы, чарэшні, алыча... але прыехалі бульдозеры калгасныя, і ў самую пару, калі ўсё на дрэвах саспявала, выкарчавалі, знішчылі да шчэнту... мама мая так горка плакала, пакутавала, гэтакім чынам камуністы адабралі нашу зямлю й параздавалі ўсім, так сяліба стала вёскаю... коней у нас шмат было, кароваў, коз, таксама ўсё паадбіралі, нас выселілі, цяпер вось тут, дзе гэная хата — новае месца жылі апынулася, у ёй і згарэў твой прадзед, але мы яе ізноў адбудавалі... а потым, што... шмат хто імкнуўся да заробку, вось і мяне маладой закінула ў Казахстан, «цаліну падымала», арала, была трактарысткаю, напэўна, там бы і засталася, але з грашмыма й там цяжка было, дадому карцела, збегла я, карацей, зваротна, нейкім шчаслівым чынам дадому патрапіла, а потым першы муж... сварыліся мы з ім шмат, але добры ён быў, развяліся, ён памёр маладым... была першаю ў БССР жанчынай-кранаўшчыцаю (яна ўвогуле адрознівалася ад усіх жанчын, асабліва ў маладосці нейкім неверагодным спрытам, і часта апыналася здольнаю на

зашмат большыя справы й «падзвігі», чым мужчыны)... потым гарбарны завод (о, тыя пахі я ніколі не забуду: адвечна ў квартэры з'яўляліся нейкія скуркі: заяц, ласка, бабёр, пахі чагосьці высахлага, застарэлага, змешанага з крывёю альбо вэнджаным мясам... скуру гэтыя дома былі паўсюль, а ўзімку ператвараліся ў модныя футры... яна тады ў Менску, з намі жыла, а потым зноў вярнулася ў Студзёнкі)... а памятаеш, як я раней вершы пісала (о так, памятаю гэтыя вершы: буслы, гаі, дубровы, паляны, грыбы... але яе друкавалі, я часта малым смяўся з гэтай нагоды, так бы мовіць, я не надта паважаў тыя вершы), а цяпер вось ты пішаш... (заўсёды засмучала мяне гэтая параўнанне, але па маіх продках не толькі яна рабіла ўдала-няўдалыя спробы з пісьмом, дзед мой па таце пісаў, шмат пісаў, але скончыў жыццё самагубствам, маладым яшчэ — траццаць шэсць гадоў... я, з усёй сям'і — усе спрэс чарнавалосыя, са смуглаю скураю, падобны менавіта на яго й яшчэ на бацьку мамы, блакітнавокі, светлавалосы з белаю скураю, якая ад ціску часта чырванее, а ўсе кажуць — крывя з малаком; лухта, шчыра скажу, проста ціск скача...) а потым з'явіўся другі муж, і я нарадзіла твайго дзядзю й цёцю... але ўсё не тое было (яе ўвогуле цяжка чымсьці задаволіць), папрацавала я яшчэ на метэастанцыі — і з'ехала з Менску ў Студзёнкі, і добра пачуваюся, побач цукровы завод, нават адзел маркетынгу адчынілі, Колька мой (трэці муж) вунь працуе, але халера яго з ягоным пітвом, сабака... (ён цыган, маці ягоная, дзесьці пад дзевяноста гадоў, да гэтага часу жыве ў Сібіры, бацька ягоны памёр, калі ён быў падлеткам, замёрз на паляванні, ён сам яго, нябожчыка, адшукаў і некалькі кіламетраў на санках праз снежную сібірскую прастору вёз дадому... бабуля з дзедам неяк дзіўна адшукалі адно аднаго, ажаніліся, калі ўжо было амаль па шэсцьдзясят, ён бадзюўся па свеце, піў, але цяпер у Студзёнках усе яго баяцца — цыган, у яго нібыта ў хляве кулямёт схаваны... вераць сяляне абы чаму)... ой, да што распавядаць тут пра маё жыццё... не хачу я й не пішы пра мяне нічога, я саромеюся (усё, калі яна пачынае так казаць, значыцца, нічога больш я не пачую, але нам і гэтага дастаткова, ці не(?)).

2.

Бабуля Ларыса сядзела ў хаце, старая, але ў добрым стане, выдатна чула, бачыла без акуляраў, моцная такая, сядзела й глядзела ў акно, за якім была пасаджана бульба:

— Вось, жукі ўсю бульбу знішчылі, аніякага спасу ад іх! (насмроч бульба ўжо квітнела і па даўжыні была вышэй каленяў, амаль што не раскідзістая)... Сморгонь жа наша чатыры гады ліній фронту была, на захадзе Сморгоняў немцы стаялі, дзоты з цэгля пабудавалі, да сёння яшчэ ў полі стаяць, а на ўсходзе горада — рускія... так яны й

бамбавалі адно аднаго, руйнуючы хаты, адзін толькі кляштар захаваўся й усё, а нашу царкву пасля вайны адбудаваў, але потым зруйнавалі, бо жыхары адмаўляліся ад папа, дык той поп сам сышоў, і на месцы царквы пошта з'явілася, гэта толькі нядаўна новую, вялікую, прыгожую адбудаваў, у парк, недалёка ад помніка Багушэвічу... от жа, да другой сусветнай нас жыло тут ажно за трыццаць тысяччаў, пасля некалькі соцень... (яна змоўкла, падняла руку, пацёрла вочы, каб не плакаць, падзьмухала на зялёную гарбату й працягнула)... а я ж, усю вайну дзіцём прайшла, ні ў якіх клясах не сядзела, дзядзька толькі мой збіраў нас, дзяцей, у хаце й вучыў матэматыцы й пісьму.. так і вучыліся... а памятаю, заходжу ў хлеў, а там у саломе немец сядзіць, высокі, малады, прыгожы... моўчкі працягвае мне фляшку, маўляў, вады прынясі... я й пабегла да салдат... яны немца таго катавалі, аказалася, ён дэсантнік, выдаў ім усе стратэгічныя размышчэнні, а яго пасля вывелі на плошчу й расстралялі... журналісты шмат чаго з маіх слоў пісалі ў мясцовыя газеты, але ніколі пра немца гэтага й ніколі пра тое, як прыйшлі да нас рускія салдаты, каня забралі, з'елі... рабавалі

яны нас... немец, калі захапіў нашу тэрыторыю, дык з ім было не нашмат лягчэй, выдаваў ежу па талонах, мы за колькі месяцаў мо' толькі двойчы атрымалі ад яго штосьці... (яна зрабіла паўзу, з'ела кавалак тварожнага торту, які мы захапілі з Менску)... ось цяпер ж у нас усё ёсць, раней у Менск, Гародню ездзілі, цяпер да нас можна ездзіць, усё ёсць... (вось любяць нашыя бабулі параўноўваць сучаснасць з ваеннакамуністычнымі часамі, шчыра кажучы, калі параўноўваць цяперашні час са старажытным, таксама атрымаецца, што мы няблага жывем, але ж трэба жывець не мінулым, а сённяшнім і будучым(!))... і няхай там ён па тэлевізары лухту ўсялякую вярзе, памрэ ён — мы застанемся... перажылі жахі вайны, голад, смерць, дык яго й падаўна перажывем!.. маці мая падчас бамбавання ў спіну была параненая аскепкамі, колькі месяцаў праляжала ў ложку, амаль не памёрла, тады каля нас немцы былі, дык прыбеглі на падмогу, адзін з іх бацьку майму паказвае на пярэдняк, маўляў, таксама жанаты, працягвае ёд і бінт... а нам цяпер што, вось раней вусцішна было, ні ежы, ні жывы, камуністы нас катавалі, вы цяпер, новае пакаленне, абрусеўшае, патаўсеўшае, цалкам

І няхай там ён па тэлевізары лухту ўсялякую вярзе, памрэ ён — мы застанемся... перажылі жахі вайны, голад, смерць, дык яго й падаўна перажывем!..

Бабуля Ларыса. Малюнак Васілісы Паляніна-Календа.

нават не напружваецца, для вас там дэмакратыя істотная, а мы тады нават такіх словаў не ведалі, адно марылі, як жыць, каб не хацелася штохвіліны есці, але мы не пасіўныя там нейкія, памятаю, далёка было людзям да чыгункі хадзіць, немцы тады, палонныя, дзве каляі нам збудавалі, а раней толькі адны рэйкі былі, марудна цягнулі хадзілі, кожную хвіліну спыняліся, прапускаралі адно аднаго, дык пасля цяжкіх часцей і хутчэй рухацца пачалі, але нам было вельмі доўга й марудна хадзіць на галоўную чыгунку, таму мы на ўскрайку Сморгоняў цяжкія самі спынялі, каб сесці зручней і бліжэй, дык потым раённая ўлада зрабіла нам прыпынак «Маладзёжны»... вось як... мы здольныя цяжкія спыняць на хадзе... нам аб'явілі пасля вайны каб жылося сыта, нам не да палітыкі, няхай яна гарыць... зямля ёсць, куры ёсць, кароўка... астатняе мянялася шмат разоў: палякі, немцы, рускія... усё адно, ёсць мы, беларусы... проста цяжка нам, з усіх бакоў хтосьці намагаецца схопіць сабе кавалак нашай зямлі... (яна паглядзела, пранізіла так, напрасці ў мае вочы, быццам пыталася альбо прасіла, каб усё, што яна апявае, не знікла проста так)... а ў сорок чацвёртым хата наша каля чыгункі стаяла, дык з цяжкіх нейкага хтосьці стрэліў, куля патрапіла ў саламяную страху — і мы ледзь паспелі ночку збегчы, усё згарэла, дашчэнту (заплакала), цэлы год у куце сваякоў усёй вялікай сям'ёй пражылі, халодныя, галодныя, амаль без вопраткі... але бачыш, выкаркаліся, пасля вайны я скончыла вярхоўную школу й патрапіла ў Ашмянскае падвучылішча, праз год яго зачынілі, і мяне перавялі ў Менскае, потым праз год у Барысаўскае, і нарэшце скончыла я вучобу ў Магілёве... потым працавала піянерважатай, але потым нарэшце пад Сморгонямі настаўніцай і потым яшчэ ў дзіцячым інтэрнаце... і так да пенсіі... добра мы жылі, стараліся, дзеці раслі, працавалі, цяпер вунь самі якія, дарослыя, зможныя, амаль шляхцічы... (яна спынілася, паглядзела на халодную гарбату, адпіла крыву, пасміхнулася, так пшчотна, добра, але ў вачах яшчэ стаялі слёзы... а В., якая сядзела побач, скончыла рабіць замалеўку бабулі, якая мусіла ў будучыні ператварыцца ў файны графічна-фламастарны партрэт).

0.

Гэта яны, тыя самыя міфічныя Атланты, звышлюдзі, якія закаліліся ў вайне й у савецкіх часах, яны як дыназаўры ў наш час... і я сумняюся, што змагу знайсці кагосьці з нашага пакалення, здольнага на такія подзвігі, на такую жыццёвую моц... мы выраслі быццам бы ў атачэнні ватовай прасторы, бо не маем моцаў нават змагацца за волю...

Мы — быццам бы копія копіі сапраўднага чалавека, істоты надта бяспечныя й ружовыя...

Сморгонь — Менск — Студзёнкі

▶ РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

3 «НАЧНЫХ НАТАТАК І ФАЦЭЦЫЙ»

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 9 (1).

Паздавалі напісанае на праверку і дарадца пасольства Чэхіі Герман Хромы, перакладчык Бібліі на беларускую мову Васіль Сёмуха, шэф-рэдактар газеты «Новы Час» Аляксей Кароль. А некаторыя «напісанты» забралі дыктоўкі на памяць у свае сямейныя архівы. Гэтаксама мудрае рашэнне!..

15 сакавіка 2008 года

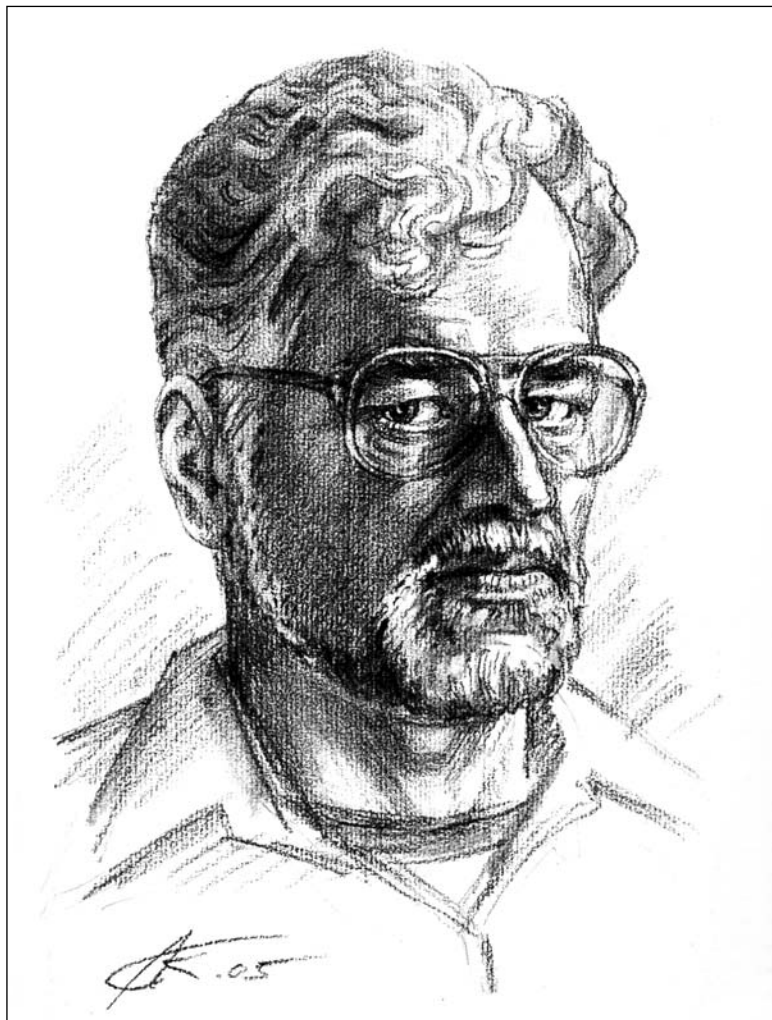
3 блаславення Папы

Разам з Валодзем Падголам правёў дыктоўку для сваякоў рэпрэсаваных палітыкаў і актывістаў.

Сталы ў бібліятэцы касцёла святога Сымона і святой Алены (ягонныя святары і паства не прымаюць зсаветызаваную назву — Чырвоны касцёл!) чамусьці аказаліся занятымі выставаю — кнігамі Яна Паўла II і фотаальбомамі пра яго. Давялося прынесці сталы і крэслы дадаткова. Апынуліся яны падвялікім партрэтам Папы, на якім той дабраслаўляў прыхаджан, а значыць і нас. Урачыстасці, святасці дадала дзеі ў бібліятэчным сутарэнні і выстаўлена там лічбавая копія з Турынскай плашчаныцы, выкананая на метале ў натуральную велічыню.

Нельга было глядзець без хвалявання, як старанна пісалі маці Аляксандра Казуліна, Змітра Каспировіча, Уладзіміра Лабковіча, Андрэя Кіма... Поруч з ім шчыравалі экалаг і публіцыст Валерыя Дранчук, мастак Рыгор Кійка, культуралаг Ада Чалей, грамадскі дзеяч Галіна Сіўчык... Цікава было дазнацца, што Тацяна Кім і Галіна Сіўчык пісалі беларускую дыктоўку першы раз у жыцці, бо не вывучалі беларускай мовы ў школе, а калі яшчэ дакладней — вучыліся не ў беларускіх школах. Але ідэю дыктоўкі настолькі ўпадабалі, што намерыліся правесці яе і праз два дні на знак пратэсту... у сталічным Цэнтральным судзе, дзе меўся адбыцца закрыты працэс над актывістам маладзёвага нефармальнага аб'яднання «Ініцыятыва» Андрэем Кімам, які нібыта ўдарыў міліцыянта падчас мітыngu прадпрымальнікаў. Іронія і трагедыя лёсу: Андрэя будучы засуджваць у будынку колішняга Коласаўскага ліцэя, у якім ён вучыўся!

Уразіў мяне і яшчэ адзін «напісант», амаль што мой цёзка па прозвішчы, навучэнец 23-й менскай гімназіі. Зазірнуў праз ягонае плячо і пабачыў, што Ян Вітаўт Сіўчык старанна выводзіць сказы... лацінкаю! Не змог устрымацца і напрыкманца ўзнагародзіў яго як актыўнага ўдзельніка дыктоўкі ўнікальным (на 28 моваў і 100 000 адзінак перакладу!) «ЕўраСлоўнікам» Лявона Баршчэўскага, пажадаў яму стацца ўдзельнікам будучай дыктоўкі краін-спадкаемцаў Вялікага княства Літоўскага і нават ЕўраДыктоўкі. Дарэчы,

Арлен Кашкурэвіч. Партрэт пісьменніка Уладзіміра Сіўчыкава

скарысталі лацінку гэтаксама пісьменнік Уладзімір Содаль, палітык Алесь Лагвінец і многія іншыя.

Прыемна было пачуць падзяку за педагогічныя і артыстычныя высілки — гэтым разам ад Валерыя Дранчука. Але калі й давядзецца яшчэ выступаць у ролі дыктоўшчыка, дык хацеў бы прамаўляць разам са знакамітай тэледыктаркай Зінаідай Бандарэнка!

29 сакавіка 2008 г.

Сцяг на плошчы Свабоды

Амбасада вольнай, хрысціянскай Грузіі месціцца ў гістарычным цэнтры нашае сталіцы, паміж двума галоўнымі — праваслаўным і каталіцкім — храмамі Беларусі. Бачыцца мне глыбока сімвалічным і невыпадковым, што яе сцяг — белае палотнішча з пяццю чырвонымі крыжамі — луннае па-над плошчаю Свабоды.

Прыемна было пазнаёміцца там з гаспадаром, амбасадарам Давідам Залкаліяні. Ён з кагорты маладых, энергічных менеджараў Саакашвілеўскага прызыву, што атрымалі адукацыю ў Еўропе або ў Злучаных Штатах. Было пра што пагаварыць. Шкада толькі, што не пагадзіўся батоні (па-груз. = спадар) Давід, каб гутарка наша паявілася ў прэсе. Цяпер ідуць кансультацыі палітыкаў пра імавернае прызнанне Беларуссю «незалежных» рэспублік Абхазіі і Паўднёвай Асеціі, і спадар амбасадар апасаецца, што публікацыя можа пайсці не на карысць. І, разам з тым, грузінская дыпламатыя настроена вельмі рашуча — калі беларускі бок

прызнае дзяржавы-марыянеткі, дык грузінская амбасада ў Менску будзе закрытая.

Але ў гутарцы высветлілася і прыватная, нечаканая, аднак прыемная акалічнасць: бацька батоні Давіда, аказалася, блізкі сябра Нугзара Каберыдзэ, пісьменніка, палітыка і грамадскага дзеяча, майго даўняга сябра. І не толькі сябра. Калі прыезджаў Нугзар на міжнародны семінар перакладчыкаў беларускай літаратуры ў Дом творчасці «Слава», дык стаўся і хросным бацькам маіх дачок.

На Каляды малодшая, Хрысціна, прасіла была: «Татка, хай бы замест Дзэда Мароза ці Святога Міколы прыехаў да мяне мой хросны! Я так даўно яго не бачыла, што вельмі кепска памятаю, амаль што зусім забылася...»

17 верасня 2008 г.

Помста

На беларуска-расійскім памежжы, у горадзе Неўлі ў гаспадарцы майго стрычнага, калі можна так сказаць, дзед Нупрэя, які зазнаў нягоды і нястачы ваеннага ліхалецця, былі дзве вайсковыя каскі.

З адной, савецкай, сыціліся ягоныя аўчаркі, з якімі нёс ён вартаўнічую службу пры саўгасным гумне.

Другую, фашыстоўскую, прымацаваную да жэрды, скарыстоўваў ён як чарпак, якім час ад часу вычэпваў, выграбаў змесціва з ямы ў прыбіральных-шпакоўні.

Вось так, свядома ці падсвядома, і ў мірны час помсціў ён талітарыстам — як сталіністам, так і гітлераўцам.

21 лістапада 2008 г.

Слоган

На Лесевай, доччынай бутэльцы на пітво, якую яна бярэ сабойкаю ў трэнажорную залу, накрэслены слоган (англ. slogan = лозунг, дэвіз):

«Рабі, што любіш!
Любі, што робіш!».

Выдатна сфармулявана!

3 мая 2010 г.

Форма і змест

Алесь Камоцкі расказваў, як у адным з падарожжаў давялося было спыніцца, каб пераначаваць у маляўнічай вёсцы на Смаленшчыне.

Гаспадыня, якая пагадзілася прытуліць музыкаў-вандроўнікаў, па іхняй просьбе даручыла паказаць гаспадарку сваёй даччы.

Дагледжаная, чысенька прыбраная, прыгожая, нібыта парцалінавая цацачка, тая петнастоўка моўчкі павяла гасцей да хлывушкоў.

Найбольшае замілаванне ў дзяўчат, Алесевых спадарожніц, выклікалі пухнаценькія трусяняткі. Яны нават узляліся падкідваць ім траву ды і бацвінне, як раптам экскурсавод-петнастоўка падала голас, як аказалася, хрыплаваты і па-старэчаму рыпучы:

— Кхе-кхе! Да под нож на х.. их всех!!!

Як пазначыў у «Рэвізоры» сваёй знакамітай рэмаркай расійскі класік: «Немая сцена».

20 жніўня 2011 г.

OK

Сталіца Аўстрыі Вена не можа не ўражваць сваёй імперскай пампезнасцю, заможнасцю і раскошай.

Але сярод скульптурнай спадчыны найбольш прыйшліся мне да душы ні помнік імператрыцы «Свяшчэннай Рымскай імперыі» Марыі Тэрэзіі, падчас праўлення якой і Аўстрыя шкамутала ў Першым падзеле Рэч Паспалітую, ні манумент імператара Аўстрыі і каралю Венгрыі Францу Іосіфу, які задушыў на падуладных яму землях рэвалюцыю 1848–1849 гадоў, ні грувасткія выявы міфалагічных істотаў пры фантанах палацавага комплексу Хофбург.

На вуліцы Оскара Какошкі, на лужку за палісадам, на фоне

цаглянай сцяны стаіць помнік — адно толькі мясянжовая галава знакамітага аўстрыйскага графіка, жывапісца, скульптара і драматурга чэшскага паходжання, найбуйнейшай асобы аўстрыйскага экспрэсіянізму ў літаратуры і ў выяўленчым мастацтве (глядзі фота на стар. 9 (1)).

А на сціплым «трохступеневым» пастаменце паўтараметровай вышыні выбіты звышпадарны надпіс: «OK» — Оскар Какошка, — манаграма, якую творца падпісаў свае шэдэўры.

Але пры жаданні можна прачытаць тую манаграму і як папулярную сёння англамоўную абрэвіатуру Ok (усё добра!)! Прачытаць, як заповіт майстра, як сцверджанне, што ў іншым свеце куды больш утульна і спакойліва, што там усё хораша, усё о'кей!

24 жніўня 2011 г.

Дэжавю

Найчасцей прыемна, нібыта пабачыў даўняга прыяцеля, згледзець на чужое кніжнае паліцы том, які маеш у сваёй бібліятэцы.

Прынамсі, так было, калі наведваў у Браціславе найбуйнейшае славацкае выдавецтва «Ikar». Якраз у ім быў падрыхтаваны і пабачыў свет паліграфічна выдатна выкананы фаліант «1000 Slovakian Sights and Monuments. Beautiful Monuments of Man and Nature (1000 славацкіх выдатных мясцін і помнікаў)», які з год таму спрэзентаваў мне ў Менску славацкі амбасадар Мар'ян Сэрватка.

Адчуванне дэжавю не пакідала, калі блукаў вулкамі сталіцы і па ўзбярэжных Дунаю, калі падымаўся да Браціслаўскага Града, калі гасціваў на лепшчы ў даўняга сябра Яна Коваля пад вёскаю Старая Лехота, калі падарожнічаў па Усходняе Славакіі — па Загор'і, па Трэнчынскім, Малакарпацкім і Падунайскім рогіёнах, калі караскаўся на гару Безавец, калі смакаваў з крыніцы гарачую, пад 60 градусаў(!) мінералку на курорце Пешціны...

Можа, усплылаў ўсе гэтыя краявіды і праз тое, што адгледзеў быў дзясяткі фотаздымкаў, калі рыхтаваў да друку «Кароткую граматыку славацкай мовы» і «Беларуска-славацкі размоўнік-даведнік».

Першы дзень восені 2011 г.

Фота Антона Малінькі

У. Сіўчыкаў праводзіць першую агульнанацыянальную дыктоўку

▶ ПАМФЛЕТ

РАЎНЕННЕ НА ТРЫБУНУ

Ліна КАСТЭНКА

І ўсё-ткі парад патрэбны. Дзяржаўнае свята, 20-годдзе Незалежнасці, як жа без парада? Гэта ж фактычна першая такая ўрачыстая дата — паўналецце маладой дзяржавы. Людзі павінны ўбачыць яе гонар і славу, яе абаронную моц, яе правядыроў і паважаных грамадзян, пачуць рытм чаканых крокаў у самім сэрцы сталіцы. Дагэтуль жа так і было, а на юбілей — не будзе?!

Таму патрэбна будаваць трыбуну. Там, дзе і заўсёды, пад велічным манументам Незалежнасці. На трыбуне павінны стаяць усе чатыры прэзідэнты нашай дзяржавы і прымаць парад.

Не хочучь ваенны, на ваенны няма сродкаў, — дык у нас жа ёсць цэлая армія дзяржаватворцаў. Дваццаць гадоў працавалі, здзяйснялі рэформы, тварылі дэмакратычную прававую дзяржаву, якая заняла годнае месца ў свеце.

Стройнымі радамі мусяць прайсці дэпутаты ўсіх скліканняў на чале са спікерамі, памочнікамі ды намеснікамі, з усім штатам і апаратам Вярхоўнай Рады, фракцыямі й камітэтамі, купшчыкамі й перабежчыкамі. Сакратарыяты ды Адміністрацыі ўсіх прэзідэнтаў з аддзелаў і калегіяў, нацыянальнымі радамі й кансультантамі, спічрайтарамі, дарадцамі ды рэфэрэнтамі. Міністры ўсіх урадаў на чале з прэм'ер-міністрамі, судзімымі й несудзімымі, тут існымі й недзе. Усе разлогія галінкі ўлады, на якіх шчыльна ўселіся кіраўнікі ды ўпраўленцы ўсіх рангаў і спецыялізацый.

Словам, усё тое воінства, дзякуючы якому Украіна трыумфальна здабыла чацвёртае месца сярод найгоршых эканомік свету і за рознымі паказчыкамі даганяе як не Гвінею, дык Гандурас.

Каб народ мог пабачыць, каго ён карміў і ўтрымліваў 20 гадоў, чые пасяджэнні, ільготы і замежныя ваяжы, дзяржаўныя дачы і курорты так шчодро аплочваў і задумаўся, нарашце, ці варта карміць гэтакую армію яшчэ й наступныя 20 гадоў.

Павінна прадэманстраваць свае дасягненні судовая галіна ўлады, генеральныя пракуроры і намеснікі, суддзі, следчыя, а таксама міліцыя, Служба бяспекі, усе аддзелы і пададдзелы дзяржаўнай аховы — таксама цэлая армія, што стаіць на варце законаў і пакліканая зберагчы грамадства ад унутраных і знешніх небяспек. Высока над сабою яны павінны пранесці партрэты Гангадзэ і Аляксандрава, Чарнавола і Гецьмана, усіх забітых і закатаваных у аддзелах міліцыі, памёршых і зніклых пры нявысветленых абставінах. Дый самазабітага двума стрэламі ў галаву Краўчанку, і Кірпу, і Кушнарова, чые

Ліна Кастэнка — адна з найвядомых пісьменніц сучаснай Украіны, «шасцідзясятніца».

Яна публічна адмовілася ад звання Героя Украіны, патлумачыўшы тое наступным: «Палітычнай біжутэрыі не нашу».

На публіцы пэўна з'яўляецца вельмі рэдка, аднак у сувязі з падрыхтоўкай да святкавання 20-цігоддзя незалежнасці Украіны яна перапыніла сваё пустэльніцтва.

Ліна Кастэнка і яе дачка, лаўрэат Нацыянальнай прэміі Украіны імя Тараса Шаўчэнкі за 2010 год Аксана Пахлеўская, павіншавалі лідара апазіцыі — і вязня — Юлію Цімашэнка з Днём Незалежнасці — праз газету «День». Там жа Ліна Васільеўна змясціла і свае развагі з нагоды «дзяржаўнага юбілею», з якімі «Літаратурная Беларусь» вырашыла пазнаёміць і сваіх чытачоў — каб разам пераканацца, наколькі глыбока думкі слаўтай пісьменніцы суадносяцца і з нашай рэчаіснасцю.

загадкавыя смерці шмат бы чаго высветлілі ў чорных красвордах нашага правасуддзя.

Канстытуцыйны Суд у чырвоных мантыях нёс бы перавёрнутую дагары нагамі Канстытуцыю, інтэрпрэтаваную па-рознаму ў залежнасці ад бягучых патрэбнасцей улады.

Мусяць прайсці суддзі-калядоўшчыкі з торбамі грошай на плячах, злоўленыя і нязлоўленыя на гарачым функцыянеры і карупцыянеры, кожны з таўром

свайго злачынства, трымаючы раўненне на прэзідэнтаў сваёй краіны, якія таксама стаяць на трыбуне з шылдамі на шыях, — хто што здаў за гэтыя 20 гадоў. Хто флот і ядзерную зброю, хто прамысловасць і стратэгічныя аб'екты, хто аранжавую рэвалюцыю, хто наогул Украіну.

Так што, мабыць, гэта было слушнае рашэнне — адмяніць вайсковы парад, бо то ж было хоць прыедзе прэзідэнт якойсьці з суседніх дзяржаў, прывітае султана Брунею. Усё ж такі міжнародны ўзровень. А цяпер нават прэзідэнт Расіі наўрад ці прыехаў бы. Таму што як не здавай Украіну, усё адно братняй дзяржаве хочацца, каб яе проста не было. І ў Еўропе цяпер мы — ізгоі, прыстойныя палітыкі з тутэйшымі на трыбуну не стануць.

Дый народ у нас несвядомы. Яшчэ прыхопіць з сабою памідоры ці яйкі й закідае трыбуну, нягледзечы на растучую дарагавізну, або змье каго моцным струменем з брандспойта. А так ён стаіць моўчкі абапал Храшчаціка аж да Майдана, назірае гэты парад, які даўно меў быць, і робіць свае высновы.

Асобнаю калонаю мусяць прайсці заслужаныя людзі Украіны, ва ўсім бляску ордэнаў і медалёў, мабыць, з пануранымі галавамі, бо нехта ж такі сумленна працаваў, а выніку не відаць, перамелены ў пашчы сістэмы; інкарпараваны ў гэтую калону, маюцца прайсці Героі Украіны,

пажадана — пранумараваныя, бо калі Украіна мае столькі Герояў, дык гэтая колькасць мусяць жа некалі перайсці ў якасць і прадставіць пераканаўчыя прыклады гераізму.

Маюцца прайсці рэйдары ў чорных масках, узброеныя ламамі і пісталетамі.

Дырэктары шахтаў з тысячамі тунэляў загінулых за гэтыя гады шахцёраў.

Банкіры, угінаючыся пад цяжарам грошай ашуканых укладчыкаў.

Праімчаць мажоры, душачы ўсіх на сваім шляху.

Мусяць прайсці маршам пятая калона з транспарантамі «Руки прочь от русского языка!». Услед — клікушы і папы з кадзіламі й пракляццямі на ўсіх, хто не яны. Меўся б вывесці на парад свой «Всеукраинский союз воинских сил» пэўка аўтамата Калашнікава, што прыдало б парадзе адмысловага вайсковага шарму. А таксама меліся б прадэфіліраваць усе бачныя і нябачныя блокі «русского единства», шавіністы і ксенафобы ўсіх масцей і на поўны голас нарашце шчыра агучыць сваё крэда: «Украина для русских!»

Ва ўсёй разнастайнасці сцягаў мусяць прайсці паўз трыбуну ўсе існуючыя ва Украіне партыі, колькі іх ёсць, нешта да двухсот, вялікіх і малых, і зусім мізэрных, з аўтарытэтнымі лідарамі на чале, нават калі нейкі лідар ачольвае сам сябе.

Горда і ўзнёсла павінны прайсці «супрацьусіхі» з асатанелаю натхняльнай «супрацьусіхства» на мятле.

І над усім гэтым у кіеўскім небе пралятаюць яскравыя паветраныя шары — аранжавыя, бела-сінія, бела-чырвоныя, сіне-жоўтыя і зусім чырвоныя. З іх прыветна выглядваюць алігархі і з бацькоўскай усмешкаю махаюць народу рукою.

Напаследак з космасу спускацца кіеўскі мэр, абвешаны амартызуючымі пакункамі з кітайскаю грэчкай, прызямліцца на прыступках мэрыі і паспявае любімаму электарату ў мікрафон. Гэта будзе мастацкая частка парада. Сёй-той з журналістаў выканае заечы зігзаг па плянечках прэзідэнцкай рэзідэнцыі. Прэсакратарка Гаранта станце грацьбізна піруэт з тортам, а Генпракуратура дасць ліха закаблукам пад «Мурку». Падпісанты вернападданніцкіх лістоў зробіць акрабатычны нумар — сабачую стойку сервілізму. Дэпутаты-кнопкацкі прайгравацьмуць віртуозныя эцюды галасавання за адсутных калег. Дэпутаты-касталомы дэманстравацьмуць мастацтва баявых прыёмаў. Міністр адукацыі жангліравацьмуць падручнікамі ўкраінскай гісторыі. Карыятады гуманітарнай палітыкі падпірацьму плячом хісткую столь нашай духоўнасці. Зорка ўкраінскай эстрады, народная артыстка Украіны, праспявае новы папулярны хіт «Я дзевачка твая ў шыкоўным аўто». Парламенцкі дырыжор адной рукою здырыжуе араторыю «Украина для людей», і цяперашні наш прэм'ер сыграе сола на газавай трубе.

Завяршае ўсю гэтую святочную феерыю шэры аўтазак, абклеены партрэтамі Юліі Цімашэнка, які прапыхвае праз пратэстуючы натоўп «Беркуты» і «Грыфоны», абляпіўшы яго, бы чорнаю ікрою, сваімі каскамі, каму ламаючы рэбры, каго збіваючы з ног, каго валочачы па асфальце.

За гэтым аўтазакам, як у Расіі калісьці Пугачова, вязуць закратаваную клетку з членам папярэдняга ўрада, экс-міністрам унутраных спраў. З іншых клетак выглядваюць яшчэ некалькі фігурантаў сюррэалістычных судовых працэсаў.

Малады перспектывы суддзя Радзівон Кірэў падміргвае народу брывом.

Верка Сярдзючка спявае свой інварыянт дзяржаўнага гімна: «Шчэ нэ ўмэрла Украіна, еслі мы гуляем так!»

Чатыры прэзідэнты на трыбуне прыкладваюць рукі да сэрцаў.

Па краіне праходзіць усеўкраінская акцыя «Украина-20». Гэта, відаць, нейкі новы тып адзначэння дзяржаўных святаў. Судзачы па рэкамендацыйных радыё, гэта выглядае так: людзі збіраюцца ў гарадах і вёсках каля поштаў, у святочных нацыянальных убраннях, намаляваўшы на абліччах, руках ці проста на паперы лічбу 20. Спяваюць, танцуюць і абменьваюцца пажаданнямі.

Няцяжка здагадацца, якімі.

КРЫТЫКА

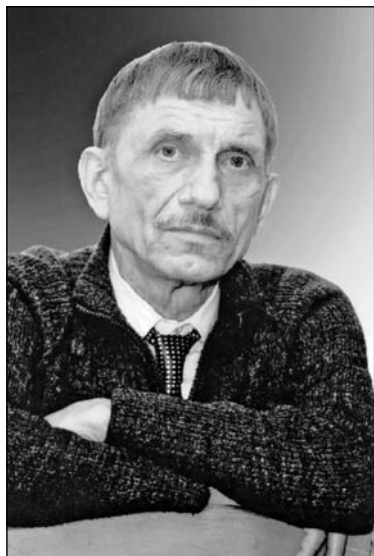
22 (14)

▶ ВОДГУКІ

ЧАЛАВЕК У ПЕЙЗАЖЫ

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Элегія палескага матыля: вершы. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 88 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў).

Іван ЛАГВІНОВІЧ

Сёлета — не да паэзіі. Да паэтаў таксама мала справы. У палітычнай калатнечы нават самое існаванне беларускай літаратуры падаецца неабавязковым; сацыяльныя пытанні (чытай «матэрыяльны») засланяюць усе астатнія. Для газетнай прасторы смерць паэта таксама — інфармацыйная нагода, прычына з'яўлення кароткай нататкі, якая наўрад ці зборя вялікі рэйтынг і мноства каментароў.

Іван Лагвіновіч, выбавіўшыся нядаўна ад зямных турбот, застаўся тэкстам, які сёння і належыць прачытаць — бо выйшла яго апошняя, пасмяротная кніга «Элегія палескага матыля».

У пасмяротны зборнік, складзены Леанідам Галубовічам і Анатолем Сідарэвічам, увайшлі новыя вершы, а таксама выбраныя творы з папярэдніх кніг Лагвіновіча: «Разлук вырабывае», «Ляда юдолі», «Пальнёвых кветак», «Далёкага і блізкага», «Піліпаўкі». Падбіра-

лася, зразумела, самае лепшае. У прыватнасці, добра паказана майстэрства: гнуткасць радка, метафара, параўнанне. Сілабтоніка Лагвіновіча і праўда выканана ў лепшых традыцыйных класічнай, традыцыйнай «ціхай» лірыкі. Тое ж можна сказаць і пра іншага гаротнага паэта мяжы — Васіля Гадульку. Аднак у кожнага з добрых паэтаў ёсць свае перавагі і моманты найбольшай выказанасці: тэма месцы, дзе творцы выходзяць за межы абранай паэтыкі ў сферу ўласных адзінаквых адкрыццяў — і тады пры чытанні раптам уз-

нікае ўспышка, імгненная сугучнасць з тэкстам і аўтарам. Бадай, тыя, хто любяць паэзію як такую, заўсёды пішуць (ці пісалі альбо жадалі б пісаць вершы). І калі раптам бачаць у іншым творы гэтую ўспышку — нібы далучаюцца да самога працэсу стварэння твора, адчуваюць як нечакана паддалася «небыцця броня» і на свет выйшла нешта невядомае, да таго адсутнае. Ёсць такія «разрыў-радкі» ў многіх паэтаў, але, ясная рэч, у кожнага яны адрозныя, запоўненыя ўласным напластаным і згучаным зместам. Для Гадулькі такім свяцільнікам у пасудзіне сталася ўласная экзістэнцыя, адлюстраванне трагедыі свайго жыцця ў форме лірычных мініяцюр. Для Лагвіновіча гэтым стрыжнем з'яўляецца сам навакольны беларускі свет, менавіта ў ім элігічны паэт знаходзіць адпаведнасць уласным уяўленням пра гармонію.

Еднасць з наваколлем — ад любові да яго. Безумоўна, з'ява гэтая звязана з нашым фальклорам, якому паэт часта свядома наследуе, аднак, паводле Багдановічавага завету, не спрашчае, не прафануе народную культуру, але напэўнае архаічны паралелізм новымі сэнсамі:

*Занявесцілася алычына
Ў заваконні кватэры майй:*

*Прыручыла мяне, прывучыла
Размаўляць, як з паненкаю, з ёй...*

На няўлоўных адценнях, у гушчыннай фальклорнай вобразнасці аўтар не губляе і сваё перажыванне, суб'ектыўнае, і ў гэтым адыходзіць фактычна ад безаблічнай эпічнасці архаікі. Тут навідавоку стваральнік, ягоныя інтымныя перажыванні. Паралелізм прыроднага і чалавечага пераходзіць адпаведна, ў пэўнае адзінства і звычайнае «стаіць каліна / жыла дзяўчына» злучаецца ў непадзельны вобраз.

Гэтая мастацкая анталогія захоўвала ў глыбіні многія адкрытці, але давечная беларуская рэчаіснасць і стандарт «грамадзянскай пазіцыі» (ледзь не напісаў «грамадзянскай вайны») паклікалі лірыка да сябе. Можна спрачацца, ці мусіць паэт абавязкова выказвацца ў творы на надзённыя тэмы. Паэт можа пісаць усё, што яму пажадаецца, — на тое ён і паэт. І ніхто не мае права закрываць яму рот сваімі мудрымі парадамі. Аднак калі гаварыць менавіта пра тое лепшае, што створана Іванам Лагвіновічам, то яно палягае не ў грамадзянскай і не ў побытавай лірыцы.

Жыццёпісанне збольшага таксама сур'ёзных эмоцыяў пры чытанні не выклікае. Сустрэчы, выпадкі, вандроўкі. Распавед пра ўласны дзень. Трымаецца гэта ўсё «на пльыву» асобай аўтара — на спіллай і спакойнай людскасці. З самастойным поглядам на ўсё — без жоднага знаку нарцысізму ці прарочай псеўдаглыбакадумнасці.

*Прайду сто метраў —
І дранцевоюць ногі,
То ў пясніцы, то ў баку кальне...
Вандровак пешых дальнія дарогі
Смугой тугі закрыты для мяне.
Збяднеў мой свет на колеры і гукі...
Цяпер Нясвіж далёкі, як Парыж.
...Вучуся складаваць
На грудзіне рукі,
Каб правільны атрымліваўся
крыж.*

Слоўных штукарстваў тут не знойдзеш. Так, часам бачна, як аўтар падбірае словы, жадае сказаць лепш, крыху «прыгожа». Ды «ўсхліпваць» аб майстэрстве не будзем. У Івана Лагвіновіча тое ад традыцыі, якой ён наследуе. І гэта таксама натуральна ў нейкім сэнсе.

Гэта кніга пра жыццё чалавека на самоце: ён ходзіць па сваёй зямлі, убачанай пасля доўгіх гадоў данецкай шахты; ён адкрывае ўсё нанова; ён нешта гаворыць і, зрэшты, проста хоча, каб яго паслухалі, — больш нічога.

Калі чытачу цікавы такія чалавек, калі яму наогул цікавы чалавек, то не прыслухацца да голасу паэта немагчыма. Пры ўмове, што вы, канечне, яшчэ маеце патрэбу ў суразмоўцы. Сам Іван Лагвіновіч наконце ўласнай паэтычнай славы ілюзіі не меў:

*Смерць мая не стане цяжкай
стратай.
Роспач ваіх сэрцаў не кране.
Я не быў ніколі Герастратам.
Хутка вы забудзеце мяне.*

Выказаўся, развітаўся, сыйшоў.
Абсалютна беларускі паэт.
Яшчэ аднаго няма...

СЦЭНЫ З МІНСКАГА ЖЫЦЦЯ

Таццяна АЛЕШКА

Александр СТАНЮТА. Сцены из минской жизни: роман, повесть, рассказы, очерки. — Мінск, 2011.

Александр СТАНЮТА

Новы раман Аляксандра Станюты «Мінская любовь» з анансаванай кнігі — апошні твор пісьменніка, які нядаўна пайшоў ад нас...

Галоўная вартасць рамана — падрабязна данесенае да нас жыццё падлетка, з усім яго каларытам і рэаліямі, якія адышлі ў мінулае...

Дзе гэта ўсё — і шум вячэрняга горада, і старыя вуліцы, і знаёмыя дамы? Ты сядзіш днямі за кампутарам, вечары праводзіш за кнігамі, у лепшым выпадку на тэрасе сваёй загараднай хаты, перасоўваешся па горадзе на машыне, а горад... ён застаўся

дзесьці ў мінулым, ён праходзіць міма цябе. Калі ты шпацыравала па яго вуліцах і бачыла яго, а не прымушала быць проста незаўважным фонам? Раман вярнуў табе горад ва ўсёй яго паўнаце, няхай і горад мінулага з зачараваннем успаміну. Раман стаў для цябе Чарадзейным Ліхтаром Мінулага, у адрозненне ад сустраганага ў ім Чарадзейнага Ліхтара Будучыні. Але рух насустрач адбыўся.

...Юная душа адпраўляецца ў самастойнае вандраванне, можа быць раней часу адарваўшыся ад родных людзей, а дакладней — з юнацкім максімізмам акунуўшыся ў звабнае вакольнае дарослае жыццё з яго прынадамі, падзеямі, пачуццямі, сябрамі і сяброўкамі. Непарушанай застаецца толькі цесная сувязь з горадам, бо ён і ёсць жыццё ў поўнай яго праяве. Жыццё, якое дадзена герою, усё — Мінск, што змяняецца разам з узростам і душой Шуры.

Выдатна выпісаны характары герояў, выпукла, запамінальна. Вось яны ўсе перад табой: Валодзя Карпікаў або Карп, Тэадор Бярозкін, ён жа Тэд, Яшка Эпштэйн, Люсік Энгельгардт, ён жа Люс або Геман, які скача з вакна школы ад вартаўніка Кваземоды... Дзясяткі іншых... Але галоўная, вядома, Саша, цэка героя, суладная з ім у імкненні нацешыцца жыццём і маладосцю. Толькі каля «Лакомкі» можна было злавіць такую салодкую дзяўчыну, якая таксама была ў тым жа чаканні чагосьці незвычайнага, у пошуку кахання. І герой без рамантычных «воздыханий» ды

ілжывага кавалерства, натхнёны вершамі Маякоўскага, дзейнічае адпаведна: «Марія, дай! Тело твое буду любить». Але ж і гэта ёсць каханне, першае, прагнае, ненааднае, узнёслае маладосцю, прыгажосцю целаў, радасцю і сумам.

Тут усё побач: і пляцоўка паміж дамамі на адной з вуліц цэнтру, названая Афрыка, бо ўсе яны, яе насельнікі — «дзікія людзі» для дарослых, разумных, а на самай справе — гэта іх вольніца мянуецца Афрыка, тут яны вольныя, роўныя, тут яны ў прасторы паразумнення і волі. І стадыён «Дынама», панаднае месца для гарацых прыхільнікаў футбола і месца летняй танцверанды, дзе так салодка гучыць музыка. І мужчынскія і жаночыя школы, яшчэ паасобныя, і кінатэатры — чарадзейныя ліхтары маладосці.

Калі ў пачатку рамана аповед нека гультаявата разгойдва-

Такое вымроенае каханне не можа проста мінуць, яно павінна трагічна загінуць. Усё ўзарвана, як і мінулае жыццё, і застаецца толькі ўспамін, смутны або яркі, але нязменна шчымы...

еца, правісае, дык дыялогі, па-майстэрску выпісаныя, нязменна захапляюць і залучаюць у прастору тэкста, выводзяць яго (разам са шматлікімі ўдалымі апісаннямі падзей і дзён) на зроквы ўзровень. Гэтыя маладыя людзі жылі, выхопліваючы ўсё, што было адабрана папярэднімі гадамі вайны. Іх захоплівалі адны фільмы, адны і тыя ж кнігі, імёны, песні. Дарэчы, песні пас-

ляваенных гадоў, не тыя бравурныя, якія і цяпер спяваюць людзі розных пакаленняў, а раманы Вяцінскага, Лешчанкі, Козіна пранізваюць увесь тэкст. Яны як лейтматыў суправаджаюць героя, які з галавой акунаецца ў першае сур'ёзнае пачуццё, яны ўсе пра каханне, расстанне, здрады, нуду і зноў каханне...

Можа быць, цяпер яны здаюцца праставатамі і аднастайнымі, але за кожнай песняй захоўваецца настрой, які паланяў герояў у іх юныя гады, сустрэчы, якія хвалявалі іх і здаваліся самым галоўным: «Чёрные глаза», «Моя Марусечка», «Все, что было», «Скажите, почему»...

Мноства дэталюў, адценняў пачуццяў, якія суправаджаюць маладога чалавеканапрыканцы школы, настолькі індывідуальныя, але ўжо і ўсеагульныя, тут жа раскрываюцца ў тваёй памяці, набліжаюць тэкст рамана да цудоўнай назвы прустаўскага «У

пошуках згубленага часу». Так, гэта ў тваёй ранняй маладосці дні былі доўгімі і напоўненымі нудой марнавання часу, бо час быў бясконцым. Гэта твая душа стамлялася ў прадчуванні чагосьці вась-вась маючага адбыцца, і ты адпраўляўся блукаць па вуліцах у пошуках гэтага выпадку, і цябе перапаўняла і падштурхоўвала адчуванне неабходнасці і важнасці ўсяго і сваёй маладой сілы.

Другая частка рамана, калі яе можна так назваць, — аб вучобе галоўнага героя ва ўніверсітэце на факультэце журналістыкі, — відавочна прайграе першай — школьным гадам, бо няма ўжо тых яркіх уражанняў, якімі напоўнены апошні школьны год, хоць і ўніверсітэт цікавы выкладчыкамі і падзеямі. Але, мусіць, справа ў тым, што ўмілавана Саша ўжо не ўпісваецца ў новае жыццё, так і застаўшыся дзесьці ў сваім Сельгаспасёлку, з кэгэбэшным кавалерам... Саша ў свеце галоўнага героя — вандроўніца, і таму павінна сыйсці. Ён паказвае ёй горад, знаёміць з ім, уводзіць у чарадзейны свет цырка (яно ж чараўніцтва, фантазіі, творчасці), а яна спрабуе выпытаць, як зробленыя фокусы Кіо. Але сказана ж, што няма разгадкі, няма рысы паміж сапраўдным і нафантазіраваным. Ён сыходзіць, нават з'язджае ў Маскву, хоць і часова, ён піша сваё першае апавяданне, ён стварае. Гэта ўжо новы віток яго жыцця. Таму фінал рамана ўспрымаецца як адзіна магчымы ў гэтай сітуацыі; такое вымроенае каханне не можа проста мінуць, яно павінна трагічна загінуць. Усё ўзарвана, як і мінулае жыццё, і застаецца толькі ўспамін, смутны або яркі, але нязменна шчымы...

Аказваецца, не ўсё. Час пакідае нам нямногае з мінулых гадоў. За межы асобнага чалавечага жыцця можа выйсці радок, калі ён аплачаны сапраўдным пачуццём, калі ён таленавіты.

Такія радкі здарыліся ў гэтым раманае. Дзякуй аўтару.

23 (15)

ІНТЭРВ'Ю

▶ ПАЧАТАК

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА: «ЖЫЦЦЁ ЦІКАВЕЙШАЕ ЗА МІФІЧНЫЯ ПРЫДУМКІ»

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА нарадзіўся 17 кастрычніка 1988 года. Сёлета скончыў гістарычны факультэт БДУ па спецыяльнасці «Айчынная гісторыя» і пачаў працаваць у адноўленым Нясвіжскім музеі. Дэбютаваў у дадатку «Літаратурная Беларусь» «Новага часу» творам «Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам». У 2011 годзе атрымаў заахвочвальную прэмію імя Максіма Багдановіча ад Саюза беларускіх пісьменнікаў і Беларускага ПЭН-цэнтра ў намінацыі «Проза» і выдаў сваю першую кнігу «Лебедзі паміраюць разам». 10 верасня ў мінскай «Галерэі «У» прайшла яе прэзентацыя.

— Сяргей, кім марылася стаць у дзяцінстве? І ці думалася на гістарычным факультэце, што лёс звязана з філалогіяй, з пісьменствам?

— Гэта можа падацца дзіўным, але я не памятаю, кім я хацеў стаць у дзяцінстве. Але каму ў дзесяць гадоў не марацца прыгоды? Прынамсі, гэтыя рамантычныя мары і цяпер засталіся са мной... Я люблю шукаць прыгоды і рабіць авантурныя ўчынкi.

Між тым, я думаю, што калі-небудзь я, як мінімум, буду спрабаваць пісаць мастацкія творы. Былі нейкія няўдалыя спробы, штосьці даводзілася да заканчэння, штосьці пакідалася на сяродзіне, але нязменна гэта мне не падабалася. Пару разоў увогуле расчароўваўся ў гэтым занятку, але ўсё ж прага пісаць узла верх...

— Якія адчуванні былі, калі узяў у рукі сваю першую кнігу — ведаючы пра цяжкасці дэбютаваць і надрукавацца?

— Асаблівых нейкіх пачуццяў не было, напэўна з-за таго што гэты працэс зацягнуўся і кніга выйшла з друку куды пазней, чым я планавалі. Потым гэтая падзея наўпрост стала ў шэраг іншых, не менш яркавых, таму, хоць, канешне, нельга сказаць, што я не адчуў усёй паўнаты моманту, але вастрывы неак прытулілася. Але ўвесь час я цудоўна разумеў, што без падтрымкі Саюза беларускіх пісьменнікаў і ПЭН-цэнтра, без прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча гэтую кнігу я не выдаў бы яшчэ гады з два, і за гэта я вельмі удзячны. Прыемна было, нарэшце, патрымаць плён сваёй працы ў руках.

— Як пачыналіся заняткі літаратурай? Хто з пісьменнікаў «паўплываў»?

— Пачыналася спантанна. Заўжды цягнула неак рэалізаваць на паперы свае думкі, каб не згубіць цікавыя рэчы, цікавыя сюжэты. Спрабаваў рабіць штосьці ўжо даўно, але, канешне, першай сур'ёзнай справай стала

«Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам». Потым было ўжо лягчэй, бар'ер дэбюту быў «узят».

А што тычыцца таго, хто паўплываў... Арыенціраў было шмат, з сусветных Рэмарк, крыху раней былі Дзюма, Гюго, з сучасных Вішнеўскі. Калі браць беларусаў, то гэта, канешне, Васіль Быкаў. Спадабалася творчасць Віктара Марціновіча сваёй стылістыкай і смеласцю. Але гэта тое, што толькі падабалася і, у пэўнай ступені, фарміравала светапогляд, як жыццёвы, так і літаратурны. Калі ж браць наўнаць куміраў з пісьменніцкага свету, то такога магу назваць толькі аднаго — Караткевіч. Ён стаў для мяне сапраўдным літаратурным Богам і геніем. Прычым так атрымалася не адразу. Хоць сказаць, што мой улюблены пісьменнік менавіта ён, я мог ужо пасля прачытання «Каласоў», на недасяжную для мяне вышыню ён узняўся на маім уласным Алімпіе толькі пасля таго, як я паклаў на стол прычытаныя «Леаніды не вярнуцца да Зямлі». Гэта тая кніга, якая ў свой час наўпрост узарвала маю свядомасць і перакрэсліла ўсе мае ўяўленні аб тым, якія эмоцыі можна атрымаць ад мастацкага твора. Простая гісторыя насамрэч (будзем справядлівымі) звычайнай для пасляваеннага часу чалавечай трагедыі апісана з такой геніяльнасцю, такой кранальнасцю, якой я не сустракаў ні ў каго, з такім фантамам эмоцый, што, часам, у мяне ўзнікала думка, што кошт такога таленту і такой магутнасці — закладзеная ў ламбард Д'яблу ўласная жывая душа. Хоць, напэўна, нават Д'ябал не змог бы даць столькі таленту. Каб мець яго, трэба быць Богам самому — для мяне Караткевіч і стаў Богам, а «Леаніды...» — Бібліяй.

— Якой маладому пісьменніку бачыцца сучасная беларуская і сусветная літаратура?

Мастацкая літаратура немагчымая без фантазіі аўтара, але няма нічога добрага, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца

— Цяжкае пытанне. Тымцяжэй на яго адказаць, што сучаснай літаратуры атрымліваецца чытаць няшмат — больш чытаецца і перачытваецца класіка, як сусветная, так і беларуская. З сучасных беларускіх літаратараў хацелася б адзначыць Віталія Рыжкова. Сваёй уласнай стылістыкай вельмі падкупляе Віктар Марціновіч. Падабаецца цэлы шэраг вершаў Славаміра Адамовіча.

З замежных аўтараў... верагодна, Януш Вішнеўскі, але толькі не яго раскручаныя бэстселеры кшталту «Самотнасці ў севіве», а маленькія апавяданні, як, напрыклад, «Anorexia nervosa».

— Што найбольш атрымалася ў тваёй першай кнізе, якія бачыцца недахопы?

— Як мне падаецца, найлепш за ўсё атрымалася сама задумка, сюжэтная лінія. Гэта тычыцца як «Аповесці пра чалавека, які не

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

хацеў быць Богам», так і «Лебедзі паміраюць разам». Можна быць, правільна здолеў раставіць эмацыянальныя акцэнтны — шмат людзей казала, што менавіта пікавыя, кульмінацыйныя моманты выклікаюць найбольшыя пачуцці, наймацнейшыя ўражанні. Увогуле, не мне судзіць, што атрымалася добра. Мне прасцей адзначыць, чым я не зусім задаволены: гэта, напрыклад, пэўныя хібы ў раскрыцці характараў персанажаў, якія (характары), можа быць, засталіся не зусім поўнымі і распісанымі. Шэраг пытанняў застаўся і па стылістыцы. Такія пытанні ўзнікаюць кожны раз, калі пачынаеш перачытваць тое, што напісаў. Але для таго чалавек штосьці і робіць, каб удасканаліваць свае навыкі, працаваць з кожным разам усё лепш, набірацца досведу і рабіць менш памылак. Не бывае

майстроў, у якіх атрымліваецца ўсё дасканалы з першага разу. Я веру, што гэтая кніга — не апошняя, напісаная мной, і не самая лепшая. Ніколі нельга спыняцца — інакш навошта ўвогуле штосьці пачынаць?

— Ці ёсць ужо задумка наступнага твору?

— Безумоўна, пэўныя напрацоўкі ёсць, але рана пакуль казаць, што з гэтага атрымаецца, як і калі. Увогуле, рабіць справу, якая падабаецца, трэба калі ёсць для гэтага адпаведны настрой. Нельга гвалціць сябе, прымушаючы да чагосьці, выдаючы слова за словам праз сілу — нічога добрага з гэтага не выходзіць. Я веру, што лепш пісаць менш, але лепш. Верагодна таму, каб напісаць сваю першую (невялікую, 200 старонак) кнігу, я працаваў па кроплі цэлых два гады. І гэта, напэўна, правільна.

— Твая дэбютная аповесць узрасла на скрушаных і скрутных беларускіх фактах першай паловы мінулага стагоддзя. Ці дапамагала гістарычная адукацыя ў літаратурнай дзейнасці? Як у творчасці ўвогуле спалучаецца дакументалістыка з выдумкай?

— Вельмі дапамагала. Калі б не гістарычная адукацыя, захапленне гісторыяй, верагодна, я б ніколі й не пачаў сур'ёзна штосьці пісаць. Як мінімум, дакладна не была б напісана «Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам». Пачалося ўсё са знаёмства з беларускім археолагам Мікалаем Мікалаевічам Крывальцэвічам, які ў свой час займаўся пытаннем Курапатаў, праводзіў археалагічныя даследаванні ўрочышча разам з Пазняком і Іовам. Праз яго я й зацікавіўся гэтай тэмай, ды ўвогуле тэматыкай сталінскіх рэпрэсій на Беларусі. Пачаў збіраць матэрыял, спрабаваць працаваць з дакументамі, назапашваць веды. Потым Мікалай Мікалаевіч пазнаёміў мяне з вядомым беларускім гісторыкам, знаўцам пытання рэпрэсій на Беларусі Ігарам Мікалаевічам Кузняцовым. Пад ягоным кіраўніцтвам я працягнуў вывучаць гістарычныя матэрыялы, што тычыцца Курапатаў і ўвогуле масавых сталінскіх расстрэлаў. Фактычна, «Аповесць пра чалавека...» напісаная на базе атрыманых тады ведаў. Не бяру на сябе адказнасць сказаць, што яна грунтуецца на рэальных падзеях, але насамрэч рэальнасці там куды больш, чым выдумкі. Сапраўды былі падобныя сюжэты ў рэальным жыцці. Рэпрэсаваліся і расстрэльваліся фактычна ні за што ў ліку іншых васкоўскія настаўнікі. Былі выпадкі, калі выпадковыя сведкі пранікалі на «закрытую» тэрыторыю і на свае вочы назіралі, як чэкісты выконвалі расстрэльныя прысуды. Некааторыя з іх распаўядалі пра гэта праз шмат гадоў потым. Але такіх былі адзінкі. Знаходкі

з пахавальных ямаў — цалкам рэальныя, гэта тычыцца і такіх незвычайных артэфактаў, як футбольныя бутсы, партсігары з цыгарэтнай паперай. Медалік «O, Maryjo, Bez Grzechu Poczęta, módl się za nami, którzy się do Ciebie usiekają» таксама абсалютна рэальны... Дарэчы, у мяне самога з ім звязаныя пэўныя вельмі цікавыя падзеі, але гэта зусім асобная гісторыя...

Увогуле, рэальнае жыццё больш цікавае за нейкія міфічныя прыдумкі. Таму й рабіць сюжэты з рэальных падзеяў заўжды цікавей. Такія сюжэты захапляюць больш, кранаюць больш, з іх патыхае жыццём. Безумоўна, мастацкая літаратура немагчымая без фантазіі аўтара, але няма нічога добрага, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца.

— Які літаратурны персанаж лічыш эталонным, узорам для пераймання ў жыцці і літаратуры?

— Такіх магу назваць некалькі. Але адзначыць хачу аднаго — таго, які застаўся яшчэ з дзяцінства, — героя серыі раманаў Аляксандра Дзюма графа Дэ ла Фэр, больш вядомага як Атос. Эталон сябра, эталон мужчыны, мужны, маўклівы, разважлівы і адукаваны. Чалавек, які перажыў цэлы стос уласных трагедый і пры гэтым зрабіўся толькі яшчэ больш моцным і ўпэўненым у сваім шляху і сваіх сілах. Ён геніяльна апісаны Дзюма, апісаны так, што складваецца ўражанне, што менавіта граф Дэ ла Фэр, а не д'Артаньян, быў улюблённым персанажам самога пісьменніка. Да таго ж, пры ўсім хібах савецкай экранізацыі рамана, інтэрпрэтацыя асобы Атоса акцёрам Веніямінам Смехавым, на маю думку, атрымалася проста шыкоўнай: граф выглядае менавіта такім, якім і мусіць быць — чалавекам, які без жалю раздае сябе сваім сябрам, ахвяруе ўсім, што мае, адважна змагаецца і пры гэтым застаецца нязменным лірычным героем з вачыма, у якіх, здаецца, можа патануць цэлы свет з усімі ягонымі трывогамі і надзеямі, з усім болем і пачуццямі.

Нездарма ад самага дзяцінства мне хацелася імкнуцца да таго, каб быць хоць трохачку падобным да таго чалавека. І, хоць гэта нерэальна, але памкненні яшчэ ніхто ніколі не забараняў, імкнуцца да лепшага — натуральнае жаданне любога нармалёвага чалавека.

Шмат таго пытаецца ў мяне: што значыць подпіс De la Fere пад апошняй аповесцю маёй кнігі. Гэты подпіс — маё імкненне стаць лепшым, стаць больш добрым, больш справядлівым і, у той жа час, больш моцным і трывалым да ўсяго, што выпрабуе на злом. Першая кніга і ёсць адзін з іспытаў на трываласць. Хочацца верыць, што я яго паспяхова здаў. Час пакажа.

— Дзякуй за размову. І дай Бог табе і моцы, і трываласці, і таленту!

Янка СКРЫДЛЕЎСКІ

▶ КАЛЕЙДАСКОП

ЗАБАРОНЕННЫЯ АЎТАРЫ Ё ЗША: ВОНЭГУТ, МУРАКАМІ, КОНАН ДОЙЛ

Сёлета з 24 верасня па 1 кастрычніка ў ЗША адзначаюць так званы Тыздзень забароненых кніг (Banned Books Week). Гэта штогадовая акцыя праходзіць у краіне-«калыцы дэмакратыі» з 1982 года і мае на мэце як найбольш прыцягнуць увагу грамадскасці да прыкрыя з'явы кніжнай цензуры ў Злучаных Штатах.

Курт Вонэгут

Адной з асаблівасцяў правядзення сёлетняй акцыі стане ўдзел аматараў «забароненых кніг» з усяго свету ў інтэрнэт-чытанні на канале youtube. Удзельнікам праекту прапануецца запісаць чытанне ўрывка з кнігі, якая знаходзіцца ў спісах «забароненых літаратурнай класікі» або «часта аспрэчаных кніг», складзеных Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцыяй (American Library Association (ALA)).

Штогод Афіс за Інтэлектуальную Свабоду (Office for Intellectual Freedom), які працуе пры ALA, фіксуе сотні выпадкаў, калі пільныя бацькі і настаўнікі амерыканскіх школ прасяць зняць з паліцаў бібліятэк ці выключыць з навучальнай праграмы кнігі, якія, на іх думку, могуць нашкодзіць кволай дзіцячай псіхіцы.

Сярод лідараў «забароненых» амерыканскіх кніг у XXI ста-

годдзі — кніга Пэтэра Парнэла і Джасціна Рычардсана «3 Танга іх трое» («And Tango Makes Three») (2005). Гэта гісторыя двух пінгвінаў-геяў, якія разам выседжваюць падкладзенае ім яйка, заснаваная на рэальных падзеях. Кніга ачольвала спіс Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцыі ў 2006, 2007, 2008 і 2010 гадах. Праўда, у 2009 апынулася ўсяго толькі на другім месцы.

Хто стане сёлетнім лідэрам па забаронах, пакуль невядома. Аднак у жніўні англамоўная прэса паведаміла пра новы скандал. У адной са школаў штата Місуры школьны савет паставіў прыбраць знакі раману Курта Вонэгута «Бойня №5, або Крыжовы паход дзетак» (перакладзены на беларускую Паўлам Касцюкевічам) з навучальнай

праграмы і школьнай бібліятэкі пасля газетнага артыкула прафесара мясцовага ўніверсітэта Ёэслі Скрогінса, які, дарэчы, выходзіць дзяцей дома. Паводле яго, кніга «ўтрымлівае грубыя выразы, якія б прымуслі пачырванець ад сораму нават матроса», да таго ж раман змяшчае сцэны гвалту, лютасці і сэксу.

Згодна з Першай папраўкай да Канстытуцыі ЗША школьны савет не мае права забараніць кнігу на ідэалагічных ці этычных падставах, а таму папросту быў забаронены доступ да тэкстаў дзяцей пэўнага ўзросту. Адзін з сябраў савету паабяцаў, што вучні ўсё ж змогуць чытаць забароненыя кнігі падчас дадатковых заняткаў, але толькі з дазволу бацькоў.

Падзеі з забаронай знакамітага антываеннага рамана не пакінулі ў баку і прыхільнікаў творчасці Вонэгута. Мемарыяльная бібліятэка яго імя прапанавала школьнікам той самай школы ў Місуры 150 бясплатных асобнікаў «Бойня №5», падараваных ананімным мецэнатам. «Мы не прапануем вам палюбіць гэтую кнігу... мы толькі хочам, каб вы прачыталі яе і зрабілі для сябе высновы», — кажа Джулія Ёйтхэд, кіраўнік Мемарыяльнай бібліятэкі, у сваім пасланні «Спыніце вар'яцтва!» на сайце сваёй арганізацыі.

Варта адзначыць, што з моманту публікацыі ў 1969 годзе раман «Бойня №5» быў забаронены або доступ да яго абмяжоўвалі прынамсі 18 разоў. У 1973 годзе ў адной са школаў штата Паўночная

Дакота 32 асобнікі былі папросту спаленыя ў школьнай печцы.

Але Вонэгут — не адзіная літаратурная знакамітасць, якую сёлета забаранялі ў школах ЗША. Раман японца Харукі Муракамі «Нарвежскі лес», перакладзены на сорок моваў свету, прыбралі са спісу для летняга чытання ў школьнай акрузе Манро-Таўншып штату Нью-Джэрсі. Прычынай такога рашэння сталі шматлікія бацькоўскія скаргі, скіраваныя ў савет па школьнай адукацыі акругі. Па меркаванні бацькоў, «вучням дзясятага класа не варта чытаць твор, у якім апісваецца, як лесбіянка займаюцца каханнем».

Дзеянне папулярнага рамана Муракамі «Нарвежскі лес», напісанага ў 1987 годзе, адбываецца ў Токіі 1960-х гадоў. У кнізе распавядаецца гісторыя 19-гадовага студэнта Таору і яго стасункаў з дзвюма дзяўчынамі. Гэта самы знакаміты раман Харукі Муракамі, прададзены 10-мільённым накладам па-японску і накладам у 2,6 мільёнаў асобнікаў у перакладзе. У 2010 годзе выйшла экранізацыя кнігі.

У інтэрв'ю Fox News прадстаўнік савета па сямейных даследаваннях Пітэр Спрыг выказаўся, што «факт траплення кнігі ў спіс падобнай літаратуры тлумачыць, чаму амерыканцы ўсё радзей аддаюць сваіх дзяцей у бясплатныя школы».

Галоўны ж школьны інспектар акругі Манро-Таўншып Чак Эрлінг адзначаў, што спіс літа-

ратуры на лета складаў камітэт з настаўнікаў, бібліятэкараў і школьнай адміністрацыі: «Яны чытаюць гэтыя кнігі. І яны не пабачылі ў кнігах недарэчнасці, грунтоўчыся на той мове, якая там ужытая, проста мове з вуліцы». «Мы не спрабавалі распачаць спрэчку. Мы папросту спрабавалі заахоціць вучняў да чытання», — зазначыў ён.

Але часам пад забарону падпадаюць, здавалася б, зусім нявінныя аўтары. У амерыканскім штаце Вірджынія са школьнай праграмы выключылі дэтэктыўную аповесць Артура Конана Дойла «Эцюд у барвовым», палічыўшы яе абразлівай для вучэння мармонаў.

«Эцюд у барвовым» прысвечаны расследаванню забойства двух мармонаў, якія прымушалі дзяўчыну выйсці замуж за аднаго з іх. Таксама ў аповесці Дойла апісвае асаблівасці побыту мармонаў. На думку прыхільнікаў гэтага рэлігійнага вучэння, такія апісанні абражаюць вернікаў і не мусяць выкладацца дзецям у школах.

У гэтым творы недакладныя рэлігійныя факты. Дзеці пачынаюць вывучаць амерыканскую рэлігію з непісьменнай крыніцы. Мы лічым, што кнігу Дойла абавязкова трэба выключыць з праграмы школьнага чытання», — паскардзілася маці аднаго з вучняў, Брэт Стывенсан, у мясцовую газету.

Забароненую аповесць прапануюць замяніць на «Сабаку Баскервіляў».

АЛЬБЕРА КАМЮ ЗАБІЎ... СССР?

Паводле італьянскага выдання «Corriere della Sera», Нобелеўскі лаўрэат Альбер Камю, які па афіцыйнай версіі загінуў у 1960 годзе ў аўтакатастрофе, мог быць забіты агентамі КДБ за крытыку савецкай улады.

Альбер Камю

Выданне спасылаецца на італьянскага вучонага і паэта Джавані Катэлі (Giovanni Catelli), які займаўся вывучэннем дзённікаў знакамітага французскага паэта і перакладчыка Яна Забраны (Jan Zabrana).

«Я чуў нешта дзіўнае з вуснаў чалавека, які шмат ведаў і меў вельмі добра інфармаваныя крыніцы. Паводле яго, аварыя, якая каштавала Альберу Камю жыцця ў 1960 годзе, была арганізаваная савецкімі шпіёнамі. Яны пашкодзілі шыну аўтамабіля, скарыстаўшы складанае абсталяванне, што парэзала ці прадзіравіла кола падчас руху».

Загад быў аддадзены асабіста Шапілавым [Дзмітры Шапілаў — тагачасны міністр замежных справаў СССР] у адказ на артыкул, надрукаваны ў «Franc-tireur» у сакавіку 1957, у якім Камю раскрытыкаваў яго за падзеі ў Венгрыі», — піша ў сваім дзённіку Забрана. У тым артыкуле фігуруе выраз «Шапілаўская разня» — менавіта так французскі пісьменнік і філосаф назваў падаўленне

паўстання савецкімі войскамі ў 1956 годзе ў Венгрыі.

Яшчэ адной прычынай незадаволенасці савецкімі ўладамі дзейнасці Альбера Камю магла быць яго адкрытая падтрымка іншага Нобелеўскага лаўрэата Барыса Пастэрнака і яго рамана «Доктар Жывага», забароненага ў СССР.

Аднак былы карэспандэнт ВВС у Парыжы, аўтар біяграфіі Альбера Камю, што пабачыла свет па-ангельску ў 2000 годзе, Алівер Тод (Olivier Todd) у інтэрв'ю газеце «Observer» заявіў, што падчас працы ў савецкіх архівах не знайшоў ніякіх звестак пра датычнасць Масквы да смерці Камю.

«Гэта цікава і забавна, і, канечне, праўдзіва, што ў дакументах КДБ поўна сведчанняў, як рускія выкарыстоўвалі чэхаў. Але ўсё ж я не думаю, што КДБ зрабіла такое, я не веру, што гэта сапраўдная гісторыя», — падсумоўвае Алівер Тод.

▶ НОЎ-ХАЎ

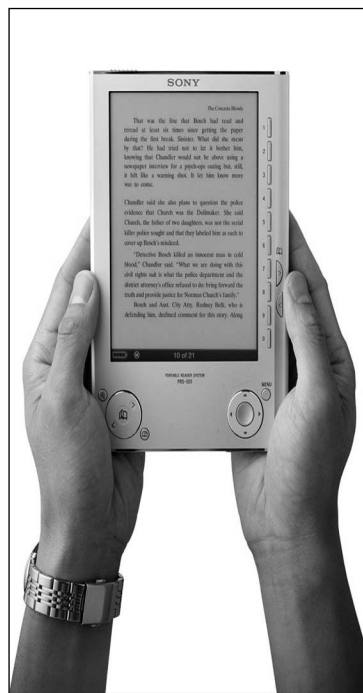
ЭЛЕКТРОННЫЯ КНІГІ: ЧЫТАЧУ — САЎНД-ТРЭК, АЎТАРУ — ПЫТАННЕ

Вытворцы электронных кніг ідуць на ўсё новыя крокі, максімальна спрабуючы выкарыстоўваць магчымасці, якія дае малады канкурэнт старых добрых папяровых кніг.

Напрыклад, амерыканская кампанія «Booktrack» плануе выдаваць кнігі, дадаючы саўнд-трэкі, сінхронізаваныя з хуткасцю чытання кожнага асобнага карыстальніка «Ірад» і іншых планшэтаў. Спецыяльны алгарытм дазваляе адсочваць тэмп чытання і падладжваць пад яго хуткасць гукавога суправаджэння. У выніку музыка і гукавыя эфекты адпавядаюць дзеянню ў творы.

Першай кнігай, якая выйшла па новай сістэме, стаў раман для падлеткаў «Сіла шасці» («The Power of Six»), выданы кампаніяй «HarperCollins». У хуткім часе такім жа чынам «Booktrack» плануе выдаць «Прыгоды Гекельберы Фіна», «Джэйн Эйр», «Рамэа і Джульета» ды «Трох мушкетэраў».

На восень кампанія «Booktrack» запланавала вы-

хад «гукавога» зборніка аповяданняў Салмана Рушдзі «На поўдні» («In the South»). Яго агучыць сімфанічны аркестр Новай Зеландыі.

Аднак навінка не ўсім прыйшла да душы. На думку некаторых пісьменнікаў, музыка і шуму могуць адцягваць увагу чытачоў падчас чытан-

ня, перашкаджаючы ўяўленню, якое толькі стымулюе аповед.

А вось кніжная крама «Amazon», распрацоўшчык электроннага прыстасавання для чытання «Kindle», спрабуе скарыстаць інтэрактыўнасць рыдэраў у іншым ключы. Цяпер чытачы могуць задаваць пытанні пісьменнікам проста са свайго рыдэра.

Сістэма працуе наступным чынам. У электроннай кнізе, над якой занурыўся дапытлівы чытач, ён выдзяляе фрагмент, піша да яго пытанне (памерам не больш за 100 знакаў) і дадае тэг @author. Пытанне адразу ж трапляе да аўтара кнігі, а той, выконваючы абавязкі кантракту з кніжным гігантам «Amazon», абавязаны чытачу адказаць.

Праўда, паведамляецца, што ў спісе аўтараў, якія пагадзіліся на такія нялюдскія ўмовы, пакуль усяго толькі дзясяткі два пісьменнікаў. Ці пагодзяцца на адкрытасць літаральна кожнаму чытачу зоркі сусветнай літаратуры, пакуль не вядома.

Паводле замежных інтэрнэт-рэсурсаў і часопіса «ПрайдзіСвет»

Падрыхтавала Ю.Цімафеева